

AKCIONI PLAN ZA DJECU

Bosne i Hercegovine

(2011. – 2014.)

(Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, na 155. sjednici održanoj 13. 7. 2011. godine, donijelo je Odluku o usvajanju Akcionog plana za djecu Bosne i Hercegovine (2011 – 2014))

Sarajevo, juli 2011. godine

Sadržaj

I UVOD.....	3
II PRAVNI OKVIR	6
III POSEBNI CILJEVI I MJERE PO OBLASTIMA	10
1. Zdravstvena zaštita	10
2. Obrazovanje	21
3. Socijalna zaštita	27
4. Djeca iz ranjivih grupa	33
5. Drugi vidovi zaštite djece – posebni oblici zaštite djece.....	39
IV PRIKUPLJANJE PODATAKA I DRUGIH POKAZATELJA	49
V IZVJEŠTAVANJE I KOORDINACIJA	50
VI FINANSIRANJE – STVARANJE UVJETA ZA OSTVARENJE PLANA.....	52
VII PLANIRANJA, EDUKACIJA, STVARANJE LOKALNIH RESURSA.....	53
VIII SARADNJA S MEDIJIMA I CIVILNIM SEKTOROM.....	53
IX ZAKLJUČCI.....	54
X NOSITELJI AKTIVNOSTI	54
Prilog broj 1. (ZAKONI)	56
Prilog broj 2. (Preporuke Komiteta)	64
Prilog broj 3. (Napomena o Konvencijama).....	66
Prilog broj 4. (PRIJEDLOG ZAKLJUČAKA)	67
Prilog broj 5. (Članovi radne grupe za izradu Akcionog plana)	68

I. UVOD

UN Konvencija o pravima djeteta je sadržana u Aneksu I Dejtonskog mirovnog sporazuma i, kao ostale konvencije koje je BiH ratificirala, ima prioritet u primjeni u odnosu na domaće zakonodavstvo¹, s obzirom da ima snagu ustavne norme.

Bosna i Hercegovina je, uz to, postala potpisnica dva fakultativna protokola, uz Konvenciju o pravima djeteta, i to: Fakultativnog protokola o uključivanju djece u oružane sukobe i Fakultativnog protokola o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji iz 2000. godine, a potpisala je i Milenijumsku deklaraciju.

Da bi Konvencija o pravima djeteta bila primijenjena, te UN Milenijumski razvojni ciljevi bili ispunjeni, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, na sjednici održanoj 18. jula 2002. godine, usvojilo je Akcioni plan za djecu BiH za period 2002. – 2010. godine koji je imao za cilj jačanje položaja djece u BiH.

„Na nacionalnom i subnacionalnim nivoima učinjen je čitav niz inicijativa i koraka prema inkorporiranju WfC ciljeva i Milenijumskih razvojnih ciljeva (MDGs) koji se odnose na djecu. Jedan je već spomenuti Državni akcioni plan za djecu, te je uslijedilo formiranje Vijeća za djecu na državnom nivou 2002. godine, neovisnog tijela koje djeluje u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, a koje je odgovorno za praćenje implementacije Akcionog plana.

U četiri godine mandata, Vijeće za djecu je djelovalo u pravcu unapređivanja pravnog okvira za zaštitu djeteta, pružanjem podrške relevantnim ministarstvima i uključivanjem u pripremu raznih programa i zakona, kao što je Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH (usvojen 2003. godine), Državna strategija za prevenciju i borbu protiv HIV-a/AIDS-a (usvojena 2006. godine), Strategija za borbu protiv maloljetničke delikvencije (usvojena 2006. godine) i dr. Vijeće je pružalo podršku u kreiranju i implementiranju mjera koje imaju za cilj ostvarivanje standarda i principa ustanovljenih Konvencijom o pravima djeteta i njenim protokolima, kao i ostalim međunarodnim dokumentima kojih je BiH potpisnica. Vijeće je pratilo najznačajnije aktivnosti, planove i programe implementirane od strane relevantnih ministarstava i izradilo indikatore na osnovu Akcionog plana za djecu, uz aktivnosti na podizanju nivoa svijesti među relevantnim vlastima u odnosu na obaveze koje trebaju ispuniti, uz poštivanje međunarodnih protokola i konvencija.

Vijeće je pripremilo, prezentiralo i odbranilo Prvi inicijalni izvještaj o implementaciji Konvencije o pravima djeteta u zemlji, pred UN Komitetom za prava djeteta 2005. godine. Jedna od preporuka CRC Komiteta je bila jačanje kapaciteta Vijeća za djecu BiH, koju je CFC odlučilo da poštuje, i to povećanjem broja svojih članova, kao i uključivanjem predstavnika nevladinog sektora. Vijeće je formiralo radne grupe 2005. godine, odnosno, Radnu grupu o učešću djece i promociji dječijih prava, Radnu grupu o zaštiti djece i Radnu grupu o odgoju i edukaciji.

Do danas su ostvareni brojni programi i inicijative u saradnji sa vladinim i nevladinim partnerima i međunarodnim organizacijama kao što su: UNICEF, 'Save the Children Norway' i 'Save the Children UK'. Ove inicijative, između ostalih, uključuju Izvještaj o nasilju nad djecom u BiH (zajednički pripremljen od strane UNICEF-a i 'Save the Children Norway'), pripremu/doprinos Strategiji za borbu protiv zloupotrebe droga, Strategiju o nasilju nad djecom i Strategiju o maloljetničkom prestupništvu ('Save the Children UK'/OSI). Vijeće je implementiralo brojne aktivnosti koje se odnose na zaštitu dječijih prava, kao što je promocija prava djece pripadnika etničkih manjina i djece sa posebnim potrebama (zajedno sa lokalnim

¹ BiH spada u red monističkih država koje mogu direktno primjenjivati u praksi Konvenciju (CRC).

NVO-ima), zatim, Projekt promocije i zaštite dječijih prava (zajedno sa 'Amici dei Bambini'), Konferencija o nasilju nad djecom (podržana od strane UNICEF-a), Okrugli sto na temu "Pravo na štrajk i pravo na obrazovanje" (uz podršku UNICEF-a), projekt "Jačanje potencijala za praćenje i implementaciju dječijih i ženskih prava u BiH", zajedno sa UNICEF-om, kao i projekt "Jačanje kapaciteta Vijeća za djecu BiH" zajedno sa 'Save the Children Norway', samo su nabrojane neke od njih. Revizija Državnog akcionog plana za djecu je bila planirana za 2007. godinu.²

Treba napomenuti da je Bosna i Hercegovina bila svjedok značajnih promjena koje su imale direktne ili indirektno posljedice na zaštitu prava djeteta širom zemlje. Zemlja se suočava sa sporim ekonomskim oporavkom, sa još uvijek nepovoljnom socio-ekonomskom situacijom kao posljedicom rata, što se odražava na stanje ugroženih socijalnih kategorija, uključujući i djecu. Veliki broj djece u zemlji su direktne žrtve rata i suočavaju se sa smanjenom mogućnošću realizacije svojih prava u jednom osiromašenom društvu. Socio-ekonomski indikatori su pokazali da 17.8 % populacije živi ispod ustanovljenog praga siromaštva od 2.223,15 BAM godišnje po glavi stanovnika (ekvivalent tome je \$1,497.68 USD), dok preostala trećina živi blizu same te granice; od procijenjenih 680,000 ljudi koji žive u bijedi, gotovo polovina primaju socijalnu pomoć. Porodice sa troje i više djece se često identificiraju kao porodice koje žive ispod praga siromaštva u zemlji.³

Siromaštvo je prateća pojava u svim savremenim društvima, a naročito je izraženo u društvima pogođenim ratom i tranzicijom kao kočnicom ukupnog razvoja. Bosna i Hercegovina je prošla ratni period i prolazi period tranzicije, te je siromaštvo jedan od osnovnih destabilizirajućih faktora koji bi trebao biti centralna preokupacija ne samo na nivou entiteta nego na nivou države Bosne i Hercegovine.

Stanovništvo koje je u stanju socijalne potrebe, korisnici socijalne zaštite i porodice sa djecom, svrstavaju se direktno u kategoriju najosjetljivijeg stanovništva pogođenog siromaštvom.

O primjeni Akcionog plana za djecu (2002. – 2010.), sačinjen je izvještaj 2010. godine, u skladu sa informacijama dostavljenim od članova RG koja je formirana od strane MLJPI BiH, a na osnovu nominacija od strane nadležnih državnih i entitetskih ministarstava.

Navedena RG, kojom je koordiniralo MLJPI, sačinila je i Prijedlog Akcionog plana za djecu BiH za period 2011. – 2014. godine.

Uzimajući u obzir visoko rascjepkani administrativni sistem u BiH, ovaj Prijedlog AP, kao i prethodni, zagovara multidisciplinarni pristup i uključivanje svih potencijala u okviru društva na razvijanje dobro promišljene akcije kojom bi se unaprijedili uvjeti življenja u interesu razvoja djeteta, što je preduvjet za jačanje položaja djeteta u Bosni i Hercegovini.

Akcioni plan uključuje opće ciljeve iznesene na Svjetskom samitu za djecu, posebno utvrđene preporuke od strane Komiteta za prava djeteta, (u cijelosti zaključna razmatranja i preporuke Komiteta od 1. oktobra 2010. godine, a koje se odnose na primjenu dva fakultativna protokola, uz Konvenciju), te ostalih komiteta UN-a kojima je Bosna i Hercegovina podnijela izvještaje o implementaciji međunarodnih konvencija iz oblasti ljudskih prava i sloboda.

Pored navedenog, uzeti su u obzir dokumenti relevantnih UN i evropskih međunarodnih tijela, koji se odnose na zaštitu prava djece i njihovih porodica.

² Pregled ostvarenih rezultata Specijalne sjednice o djeci iz 2002. i Akcionog plana „Svijet po mjeri djeteta“- Nacionalni izvještaj o postignutom napretku- usvojen od strane Vijeća ministara BiH na 38. sjednici održanoj 31.1.2008. godine

³ Revidirana srednjoročna strategija razvoja iz maja 2007.

Općenito, postoji „potreba za **jačanjem institucionalnih kapaciteta** da bi se implementirali pravni okviri kojima bi se povezale politike i praksa, da bi se promovirala veća **koordinacija i međusektorska saradnja** na državnom, entitetskom i lokalnom nivou, i još više razvile veze između **inovatorstva i partnerstva** između ključnih zainteresovanih strana (vlasti, međunarodnih organizacija i civilnog društva) u svrhu unaprijedila dječija prava.“⁴

Nužna pretpostavka za jačanje položaja djece u Bosni i Hercegovini je njen ekonomski razvoj koji podrazumijeva i humani razvoj društva, odnosno, ekonomsko osnaživanje koje nastaje u uvjetima socijalne osjetljivosti, pravednosti i ekonomske održivosti.

U strategiji planiranja ekonomskog razvoja, kao poseban segment, neophodno je da se razviju resursi usmjereni na zaštitu i jačanje prava djeteta.

Svjesnost da se djeca u svim našim aktivnostima stavljaju na prvo mjesto, treba da bude uključena i u segment planiranja ekonomskog razvoja društva u cjelini.⁵

OPĆI CILJ

Definiranje prioritetnih ciljeva i mjera koje je neophodno poduzeti u periodu 2011. – 2014. godine, da bi se stvorili što povoljniji uvjeti za život djece i porodice, njihovo zdravo psiho-fizičko odrastanje i uključivanje u društvo i participaciju u odlučivanju, a u najboljem interesu djece.

Pravni okvir je izdvojen kao jedna cjelina, a posebni ciljevi i mjere u ovom dokumentu definirani su prema oblastima: zdravlje, obrazovanje, socijalna zaštita, djeca iz ranjivih grupa i drugi vidovi zaštite djece ili posebni oblici zaštite djece.

Realizacijom predviđenih posebnih ciljeva i mjera u ovom Akcionom planu, može se očekivati znatno poboljšanje politika i praksi prema djeci i njihovim porodicama na svim nivoima vlasti u BiH.

⁴ Kopenhaški kriterijumi i djeca – konsultacije u Miločeru, novembar 2009.

⁵ Akcioni plan za djecu BiH (2002-2010)

II. PRAVNI OKVIR

a) Pravni okvir u BiH

Opći principi koji su utvrđeni u okviru Konvencije o pravima djeteta i dva fakultativna protokola, uz Konvenciju o pravima djeteta, uključeni su u zakonodavni okvir koji se primjenjuje u Bosni i Hercegovini.

Opće principe uključuje, prije svega, Ustav Bosne i Hercegovine. S obzirom na pravnu snagu domaćih izvora dječijih prava, oni se mogu predstaviti sljedećim redoslijedom: Ustav BiH, ustavi entiteta (Federacije BiH i Republike Srpske) i Ustav Distrikta Brčko BiH, ustavi kantona, zakoni (državni, entitetski, kantonalni i Brčko Distrikta BiH), podzakonski i drugi opći akti.

U prilogu ovog AP navedeni su zakoni u Bosni i Hercegovini. (Prilog broj 1.)

b) Međunarodni okvir

Bosna i Hercegovina je u pogledu realizacije obaveza, koje su definirane u okviru preporuka Komiteta za prava djeteta i preporuka Vijeća Evrope i Evropske komisije, do sada provela reformu u oblasti pravosuđa, a posebno krivičnog zakonodavstva, ali još uvijek nije završen proces usklađivanja zakona s Konvencijom o pravima djeteta i fakultativnim protokolima, uz Konvenciju o zabrani učešća djece u oružanim sukobima i o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji, Pakt o građanskim i političkim pravima, Minimalna pravila UN-a o provođenju maloljetničkog pravosuđa (Pekinška pravila, 1985.g.), Pravila UN-a za zaštitu maloljetnika lišenih slobode (JDL pravila, 1990.g.), Smjernice UN-a za prevenciju maloljetničke delinkvencije (Rijadske smjernice, 1990.g.), Minimalna pravila UN-a za alternativne kaznene mjere (Tokijska pravila, 1990.g.), UN Konvenciju za borbu protiv organiziranog transnacionalnog kriminala, dopunjena sljedećim protokolima: Protokol za sprečavanje, zaustavljanje i kažnjavanje trgovine ljudima, posebno ženama i djecom i Protokol za borbu protiv krijumčarenja migranta kopnom, morem i vazduhom, zatim, Konvencija o eliminaciji diskriminacije žena i prava djece, Međunarodna konvencija protiv torture i drugih vrsta okrutnog, nehumanog i degradirajućeg postupanja ili kažnjavanja, Konvencija o eliminaciji rasne diskriminacije i druge.

Posebno je važno uzeti u obzir obavezu Bosne i Hercegovine u pogledu usklađivanja zakona s pravnim okvirom Evropske unije i obaveze po osnovu ratifikacije sljedećih međunarodnih dokumenata: Evropske konvencije o akciji protiv trgovine ljudima, Revidirane Socijalne povelje, Evropske konvencije o obeštećenju žrtava krivičnih djela nasilja, Konvencije o cyber kriminalu, Evropske konvencije protiv torture i drugih vrsta okrutnog, nehumanog i degradirajućeg postupanja ili kažnjavanja, Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, Haške konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djeteta i Haške konvencije o ostvarivanju alimentacionih zahtjeva u inostranstvu.

Specifična prava djece u kontekstu rada su zagarantirana brojnim konvencijama Međunarodne organizacije rada (ILO) od kojih su možda najznačajnije Konvencija o donjoj dobnoj granici, br. 183 iz 1973., i o najgorim oblicima dječijeg rada, br. 182 iz 1999. g.

U narednom periodu BiH će pristupiti sljedećim Konvencijama:

- Konvencija Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe (*VM BiH usvojilo Osnovu za pristupanje, daljna procedura se očekuje u Predsjedništvu BiH i potpisivanje*)
- Konvencija o kontaktu koji se tiče djece (Evropska konvencija br.192) (*VM BiH usvojilo Osnovu za pristupanje, daljna procedura se očekuje u Predsjedništvu BiH i potpisivanje*)
- Konvencija o međunarodnom ostvarivanju prava na izdržavanje djeteta i drugim oblicima izdržavanja porodice (Haška) (*VM BiH usvojilo Osnovu za pristupanje, daljna procedura se očekuje u Predsjedništvu BiH i potpisivanje*)

Posebni cilj: Osigurati jednaku pravnu zaštitu djece usklađivanjem zakona i praksi u Bosni i Hercegovini, u skladu sa Konvencijom o pravima djeteta i, posebno, harmonizirati sve propise koji se odnose na segment zaštite prava djeteta, uključujući i harmonizaciju u ovoj oblasti unutar Bosne i Hercegovine, između propisa koje donosi Bosna i Hercegovina, Federacija Bosne i Hercegovine i kantoni, Republika Srpska i Distrikt Brčko Bosne i Hercegovine.⁶

Kako bi se realizirao ovaj **posebni cilj** potrebno je provesti sljedeće mjere:

<u>Mjera 1</u>	Donijeti zakon o popisu stanovništva na teritoriji BiH ⁷ kako bi se izvršio popis stanovništva.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Vijeće ministara, Parlament BiH, (Agencija za statistiku BiH)</i>
<i>Rok:</i>	<i>2011.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Donesen zakon i (izvršen popis stanovništva)</i>

Da bi se mogle voditi sveobuhvatne akcije planiranja aktivnosti vezanih za zaštitu prava djeteta i planiranja budžeta za finansiranje tih aktivnosti kao preduvjet, Komitet⁸ je apostrofirao značaj popisa stanovništva u Bosni i Hercegovini.

⁶ Ključna preporuka CRC Komiteta br. 2. : „Komitet preporučuje daljnu harmonizaciju bh. zakona sa CRC-om;

⁷ Komitet ponavlja svoju preporuku (CRC/C/15/Add.260 (2005), stav. 19) da država članica provede popis stanovništva.

⁸ Preporuka CRC: Komitet preporučuje BH da hitno inicira aktivnosti vezane za popis stanovništva, te da pripremi indikatore za nadgledanje i evaluaciju napretka vezanih za djecu u BiH.

<u>Mjera 2</u>	Analiza zakona i prijedlog mjera za harmonizaciju propisa, u skladu sa UN Konvencijom o pravima djeteta i drugim međunarodnim dokumentima.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>MLJPI, Ministarstvo pravde BiH, Ministarstvo pravde RS, Federalno ministarstvo pravde i Pravosudna komisija Distrikta Brčko BiH</i>
<i>Rok:</i>	<i>2011. godine</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Uspostavljena stručna grupa koja će izvršiti analizu zakona, Pripremljena mapa zakona i izrađene inicijative za provođenje potrebnih aktivnosti na usaglašavanju i donošenju novih zakona.</i>

<u>Mjera 3</u>	Osigurati funkcionalni rad Odjela za praćenje prava djeteta, koji je formiran 2009. godine u okviru Institucija ombudsmena BiH. ^{9 10}
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Vijeće ministara BiH</i>
<i>Rok:</i>	<i>2011. godine</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Osigurani ljudski i materijalni resursi</i>

<u>Mjera 4</u>	Definirati odgovarajuće profesionalne standarde rada u svim institucijama i za sve pojedince koje su dužni postupati u najboljem interesu djeteta.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>resorna entitetska i kantonalna ministarstva i DB Bosne i Hercegovine</i>
<i>Rok:</i>	<i>2012. godine</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Usvojeni standardi rada za postupanje profesionalaca sa djecom.</i>

⁹ Ključna preporuka Komiteta CRC br. 5: Komitet preporučuje bh. vladi da treba ponuditi širu podršku Instituciji ombudsmena u BiH, kroz jačanje i otvaranje Odjela za prava djeteta.

¹⁰ Komitet preporučuje državi članici da intenzivira napore na konsolidaciji Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine i da osigura jedinstven pristup zaštiti i promoviranju ljudskih prava i, posebno, Konvencije i Fakultativnog protokola.

<u>Mjera 5</u>	Donijeti programe podrške mladim roditeljima na nivou entiteta i u lokalnoj zajednici.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo porodice, omladine i sporta RS i lokalne zajednice</i>
<i>Rok:</i>	<i>Kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Broj donesenih programa podrške</i>

S obzirom da je u Bosni i Hercegovini natalitet u padu, čemu je razlog i slaba podrška mladima u odluci o roditeljstvu od strane entitetskih i politika na nivou lokalnih zajednica, trebalo bi donijeti populacione politike koje bi imale za cilj podsticanje rađanja.

III. POSEBNI CILJEVI I MJERE PO OBLASTIMA

1. Zdravstvena zaštita

Djeca čine vulnerabilnu skupinu stanovništva, čije je zdravlje od posebnog značaja za svaku zemlju. Značaj ulaganja u rani rast i razvoj djece i osiguranje njihovog zdravog starta u životu ima dalekosežne pozitivne utjecaje u stjecanju osnovnih socijalnih i zdravstvenih vrijednosti. Investiranje u zdravi razvoj djece i mladih najbolji je doprinos ekonomskom prosperitetu u budućnosti.

Važno je istaći da je zdravlje i preživljavanje djeteta vezano sa zdravljem majke, njezinim prehrambenim statusom i ginekološkom/opstetičkom zdravstvenom zaštitom.

Također, edukacija i stjecanje znanja o zdravom roditeljstvu predstavlja osnovni temelj i pomoć porodici za praćenje rasta i razvoja djeteta, a predškolski i školski odgoj doprinosi stjecanju zdravih životnih navika i zdravog razvoja djece.

Posebni cilj: *Unaprijediti zdravlje majke i djeteta unapređenjem zdravstvene zaštite kroz mjere promocije, prevencije, liječenja i rehabilitacije, s naglaskom na razvoj primarne zdravstvene zaštite, kao i unapređenje savjetovanja i obrazovanja i pružanje usluga u vezi s planiranjem obitelji.*

Ovaj posebni cilj će biti razrađen kroz podciljeve, a ostvarit će se kroz mjere multisektorskom i interdisciplinarnom saradnjom, uz participaciju zajednice, jednaku distribuciju resursa, kao i odgovarajućim tehnologijama.

Podcilj 1

Osigurati dostupne, sigurne i kvalitetne usluge zdravstvene zaštite za svu djecu

Kako bi se osigurao zdrav i siguran početak života svoj djeci u Bosni i Hercegovini, neophodno je stvoriti uvjete za optimalan rast i razvoj djeteta. U svrhu ostvarivanja ovih uvjeta potrebno je realizirati sljedeće mjere:

<u>Mjera 1</u>	Poboljšati funkcioniranje zdravstvenih službi koje pružaju usluge porodici, majci, djetetu
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Federalno ministarstvo zdravstva, kantonalna ministarstva zdravstva, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS-a, Odjel za zdravstvo i ostale usluge Distrikta Brčko BiH, zdravstvene ustanove, kantonalni zavodi zdravstvenog osiguranja, Fond zdravstvenog osiguranja RS, Zavod za javno zdravstvo FBiH, kantonalni zavodi za javno zdravstvo, Institut za zaštitu zdravlja RS-a, općine/lokalna zajednica</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<ul style="list-style-type: none">- broj ambulanti porodične medicine- broj timova porodične medicine- broj centara/službi za majku i dijete- broj patronažnih službi

	<ul style="list-style-type: none"> - broj stomatoloških ordinacija u PZZ (za stomatološku zaštitu djece i trudnica) - broj doktora stomatologije u PZZ (za stomatološku zaštitu djece i trudnica) - % CMZ osposobljenih za rad s djecom - % CFR osposobljenih za rad s djecom
--	---

<p><u>Mjera 2</u></p> <p><i>Nosioci posla:</i></p> <p><i>Rok:</i></p> <p><i>Indikator:</i></p>	<p>Unaprijediti kvalitet zdravstvenih usluga za djecu i majke kroz:</p> <ul style="list-style-type: none"> - definiranje kliničkih puteva, kliničkih vodiča za oboljenja i stanja koja su vodeći uzroci smrtnosti i obolijevanja djece - definiranje kliničkih puteva i kliničkih vodilja za praćenje trudnoće i poroda - unapređenje oralnog zdravlja djece i trudnica - akreditiranje zdravstvenih ustanova i timova porodične medicine <p><i>Federalno ministarstvo zdravstva, kantonalna ministarstva zdravstva, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS- a, Odjel za zdravstvo i ostale usluge Distrikta Brčko BiH, Agencije za kvalitet i akreditaciju u zdravstvu Federacije BiH i RS-a, stručne udruge zdravstvenih radnika, kantonalni zavodi zdravstvenog osiguranja, Fond zdravstvenog osiguranja RS, zdravstvene ustanove</i></p> <p><i>kontinuirano</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - izrađeni klinički putevi i kliničke vodilje i uvedeni u praksu za 10 vodećih bolesti kod djece - izrađeni klinički putevi za praćenje trudnoće i poroda i uvedeni u praksu - izrađeni klinički putevi i kliničke vodilje i uvedeni u praksu za vodeća oboljenja u stomatološkoj zaštiti djece i trudnica - broj akreditiranih ustanova i timova porodične medicine (% akreditovanih od postojećeg broja) - stopa materinskog mortaliteta - smanjena stopa živorođene djece koja imaju manju tjelesnu težinu po rođenju (manje od 2500 g) - povećan stepen zadovoljstva korisnika zdravstvene zaštite i radnika u oblasti zdravstvene zaštite djece i majki - smanjena prevalenca sideropenične anemije kod žene u generativnom dobu - KEP (karijes, ekstrakcija, plomba) indeks za dvanaestogodišnjake - procent novorođenčadi kojima je urađen skrining na fenilketonuriju i hipotireozu i adrenalnu hiperplaziju
---	---

<u>Mjera 3</u>	Implementirati mjere predviđene u Akcionom planu za zdravstvenu zaštitu Roma, u segmentima koji se odnose na zdravlje djece i majki.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>u skladu sa Akcionim planom za Rome</i>
<i>Rok:</i>	<i>u skladu sa Akcionim planom za Rome</i>
<i>Indikator:</i>	<i>u skladu sa Akcionim planom za Rome</i>

Podcilj 2

Poboljšati dostupnost i kvalitet zdravstvenih usluga trudnicama, porođajama i dojljama

Dobra antenatalna njega, sigurnost kod poroda, i prve nedjelje nakon poroda, imaju značajnu ulogu za kasniji optimalni razvoj djeteta, adolescenta, pa i odrasle osobe. Kvalitetna antenatalna zaštita može doprinijeti prevenciji materinskog mortaliteta tako što otkriva i tretira uzroke potencijalnih komplikacija i komplikacije, kao što su preeklampsija, anemija i bolesti koje se prenose seksualnim putem.

<u>Mjera 1</u>	Provoditi mjere iz Strategije o unapređenju seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava u Federaciji Bosne i Hercegovine.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>u skladu sa Strategijom o unapređenju seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava u Federaciji Bosne i Hercegovine</i>
<i>Rok:</i>	<i>u skladu sa Strategijom o unapređenju seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava u Federaciji Bosne i Hercegovine</i>
<i>Indikator:</i>	<i>u skladu sa Strategijom o unapređenju seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava u Federaciji Bosne i Hercegovine</i>

<u>Mjera 1a</u>	Usvojiti i implementirati Strategiju unapređenja seksualnog i reproduktivnog zdravlja u RS-u
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, zdravstvene ustanove, Fond zdravstvenog osiguranja RS, Institut za javno zdravstvo RS, općine/lokalna zajednica, NVO</i>
<i>Rok:</i>	<i>decembar 2011.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Usvojena Strategija unapređenja seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava u RS-u i implementira se.</i>

Podcilj 3

Unapređenje ranog rasta i razvoja

<u>Mjera 1</u>	Usvojiti politike za unapređenje ranog rasta i razvoja na nivou entiteta , izraditi i usvojiti politiku za unapređenje ranog rasta i razvoja na državnom nivou, kao i strategije za rani rast i razvoj, po principu multisektorskog i integriranog djelovanja obrazovnog, zdravstvenog i sektora socijalne zaštite.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>vlade entiteta i Distrikta Brčko BiH, Vijeće ministara BiH</i>
<i>Rok:</i>	<i>2012.</i>
<i>Indikator:</i>	<ul style="list-style-type: none">- <i>usvojene politike za unapređenje ranog rasta i razvoja</i>- <i>izrađena i usvojena strategija za unapređenje ranog rasta i razvoja,</i>- <i>usvojeni operativni planovi</i>

<u>Mjera 2</u>	Unaprijediti redovne sistematske preglede predškolske i školske djece i uvesti obavezno izvještavanje u F BiH.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Federalno ministarstvo zdravstva, kantonalna ministarstva zdravstva, Zavod za javno zdravstvo FBiH, kantonalni zavodi za javno zdravstvo, zdravstvene ustanove, kantonalni zavodi zdravstvenog osiguranja</i>
<i>Rok:</i>	<i>Kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<ul style="list-style-type: none">- <i>donesen novi zakon o evidencijama</i>- <i>% djece sa oštećenim vidom, sluhom i deformitetima koštano-mišićnog sistema od pregledanih</i>- <i>procent djece sa karijesom</i>- <i>broj karioznih zuba po djetetu</i>- <i>indikator stanja uhranjenosti (pothranjenost, gojaznost)</i>- <i>smanjen morbiditet od preventabilnih dječijih bolesti, poremećaja i deformiteta</i>

Podcilj 4

Osigurati sveobuhvatnu zdravstvenu zaštitu i rehabilitaciju djeci ometenoj u razvoju

<u>Mjera 1</u>	Ojačati kapacitete kroz posebne edukacije pedijataru, doktora obiteljske/porodične medicine, patronažnih sestara, psihologa i socijalnih radnika sa ciljem prevencije, rane detekcije, rane intervencije kod djece sa posebnim potrebama i za rad sa njihovim porodicama
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Federalno ministarstvo zdravstva, kantonalna ministarstva zdravstva, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS u saradnji sa zdravstvenim ustanovama i strukovnim udruženjima, kantonalni zavodi zdravstvenog osiguranja, Fond zdravstvenog osiguranja RS, Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge Distrikta Brčko BiH, općine/lokalna zajednica</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<ul style="list-style-type: none">- <i>Izrađeni programi za edukaciju zdravstvenih radnika i zdravstvenih saradnika za rano prepoznavanje i otkrivanje djece s posebnim potrebama</i>- <i>broj educiranih zdravstvenih radnika i saradnika</i>

<u>Mjera 2</u>	Ustanoviti sistem registrovanja i praćenja djece sa posebnim potrebama u svrhu planiranja programa za ovu skupinu djece
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Federalno ministarstvo zdravstva, kantonalna ministarstva zdravstva, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS-a, Federalni zavod za javno zdravstvo, Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge Distrikta Brčko BiH, kantonalni zavodi za javno zdravstvo, Institut za zaštitu zdravlja RS, zdravstvene ustanove, NVO</i>
<i>Rok:</i>	<i>2014.</i>
<i>Indikator:</i>	<ul style="list-style-type: none">- <i>Uspostavljeni registri za praćenje djece sa posebnim potrebama</i>

Podcilj 5

Unaprijediti ishranu majki i djece

Dojenje u prvih par godina života štiti djecu od infekcija, osigurava idealan izvor hranjivih materija, ekonomičnije je i sigurno.

<u>Mjera 1</u>	Provoditi promotivne i preventivne programe radi unapređenja ishrane trudnica i dojlja
<i>Nosioci posla:</i>	<i>zavodi za javno zdravstvo F BiH, kantonalni zavodi za javno zdravstvo, Institut za zaštitu zdravlja RS, Odjel za zdravstvo i druge poslove Distrikta Brčko BiH, zdravstvene ustanove, predškolske i školske ustanove, mediji</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>- povećanje broja promotivno-preventivnih programa</i>

<u>Mjera 2</u>	Podržavati isključivo dojenje dojenčadi do šestog mjeseca i nastavak dojenja
<i>Nosioci posla:</i>	<i>zavodi za javno zdravstvo F BiH, kantonalni zavodi za javno zdravstvo, Institut za zaštitu zdravlja RS, Odjel za zdravstvo i druge poslove Distrikta Brčko BiH, zdravstvene ustanove, (škola za trudnice, službe sestara u zajednici/ polivalentna patronažna služba), NVO, mediji</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>- povećanje procenta isključivog dojenja do 6 mjeseci - povećanje procenta kontinuiranog dojenja 12-15 mjeseci - povećanje procenta kontinuiranog dojenja 20-23 mjeseca - povećanje procenta adekvatnog hranjenja djece</i>

<u>Mjera 3</u>	Usvajanje i implementacija Internacionalnog koda o marketingu zamjene za majčino mlijeko u F BiH (navedeni dokument je usvojen u RS-u dok u Federaciji Bosne i Hercegovine još nije razmatran)
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Federalno ministarstvo zdravstva, Agencija za sigurnost hrane BiH, Zavod za javno zdravstvo F BiH, kantonalni zavodi za javno zdravstvo, NVO</i>
<i>Rok:</i>	<i>2014.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>- Internacionalni kod usvojen - Internacionalni kod implementiran u zakon - uspostavljen monitoring implementacije (indikator monitoringa)</i>

<u>Mjera 4</u>	Definirati program za smanjenje učestalosti anemije nastale uslijed deficita željeza kod djece i kod žena u reproduktivnom dobu
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Zavod za javno zdravstvo F BiH, Institut za zaštitu zdravlja RS, Federalno ministarstvo zdravstva, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS-a, Odjel za zdravstvo i druge poslove Distrikta Brčko BiH, Ministarstvo civilnih poslova BiH, stručna udruženja</i>
<i>Rok:</i>	2013.
<i>Indikator:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>izrađen program i započela implementacija</i> - <i>prevalenca sideropenijske anemije kod žena u generativnom periodu</i> - <i>prevalenca sideropenijske anemije kod djece do 1 godine starosti</i> - <i>prevalenca sideropenijske anemije kod djece starosti 1-5 godina</i>

<u>Mjera 5</u>	Izraditi i uvesti programe zdrave prehrane za jaslice, vrtiće, osnovne i srednje škole u saradnji sa zdravstvenim ustanovama i zdravstvenim radnicima.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Federalno ministarstvo zdravstva, kantonalna ministarstva zdravstva, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, ministarstva nadležna za obrazovanje, zdravstvene ustanove, ustanove za predškolsko i školsko obrazovanje, Odjel za zdravstvo i druge poslove Distrikta Brčko BiH, kantonalni zavodi zdravstvenog osiguranja, Fond zdravstvenog osiguranja RS, općine/lokalna zajednica, profesionalna udruženja zdravstvenih radnika</i>
<i>Rok:</i>	<i>za izradu programa 2013. Aktivnosti kontinuirane</i>
<i>Indikator:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>smanjenje prevalencije pothranjenosti među djecom</i> - <i>smanjenje prevalencije gojaznosti među djecom</i> - <i>povećanje procenta konzumacije voće i povrća među djecom</i> - <i>smanjenje procenta konzumacije slatkiša, grickalica i zaslađenih slatkih pića među djecom</i>

Podcilj 6

Promovirati zdrave životne navike i zdrave stilove života u porodici, školi i zajednici

<u>Mjera 1</u>	Izraditi i provoditi zdravstvene promotivne i preventivne programe za stjecanje zdravih životnih navika u porodici, školi i zajednici
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Federalno ministarstvo zdravstva, kantonalna ministarstva zdravstva, Ministarstvo zdravstva i socijalne zaštite RS, Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge Distrikta Brčko BiH, ministarstva nadležna za obrazovanje, zdravstvene ustanove, ustanove za predškolsko i školsko obrazovanje, profesionalna udruženja zdravstvenih radnika, NVO</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<ul style="list-style-type: none">- <i>broj i vrsta promotivno–preventivnih programa</i>- <i>smanjenje prevalencije pušenja</i>- <i>smanjenje prevalencije upotrebe alkohola</i>- <i>smanjenje prevalencije upotrebe droga i psihoaktivnih supstanci među adolescentima</i>- <i>smanjenje prevalencije pothranjenosti i gojaznosti među djecom</i>- <i>Indikatori unapređenja prehrambenih navika:</i><ul style="list-style-type: none">o <i>povećanje procenta djece koja redovno doručkuju</i>o <i>povećanje procenta konzumacije voća i povrća među djecom</i>o <i>smanjenje procenta konzumacije slatkiša, grickalica i zaslađenih slatkih pića među djecom</i>- <i>povećanje procenta fizički aktivne djece</i>

<u>Mjera 2</u>	Provoditi zakone u vezi zabrane prodaje alkohola i duhana i duhanskih prerađevina maloljetnim licima, te zabrane pušenja duhana i duhanskih prerađevina i konzumiranja alkohola na javnim mjestima
<i>Nosioci posla:</i>	<i>nadležne uprave za inspeksijske poslove</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<ul style="list-style-type: none">- <i>broj prijava u vezi sa prodajom alkohola, duhana i duhanskih prerađevina maloljetnicima</i>- <i>broj prijava zbog pušenja duhana i duhanskih prerađevina i konzumiranja alkohola na javnim mjestima</i>- <i>broj prijava u vezi reklamiranja duhana i duhanskih prerađevina</i>

Podcilj 7

Smanjiti obolijevanje djece od zaraznih bolesti

<u>Mjera 1</u>	Provoditi program obavezne imunizacije djece
<i>Nosioci posla:</i>	<i>vlade entiteta i kantona i Distrikta Brčko BiH, zavodi za javno zdravstvo u F BiH, Institut za zaštitu zdravlja RS, zdravstvene ustanove, Zavod zdravstvenog osiguranja i reosiguranja F BiH, kantonalni zavodi zdravstvenog osiguranja, Fond zdravstvenog osiguranja RS, općine/lokalna zajednica, NVO</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>- procent vakcinisane djece ispod jedne godine po programu obavezne imunizacije najmanje 95%</i>

<u>Mjera 2</u>	Provoditi nadzor i mjere vezano za poliomijelitis u skladu sa preporukama WHO (nadzor nad AFP, dodatne imunizacijske aktivnosti, edukacija zdravstvenih radnika, edukacija roditelja)
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo civilnih poslova, Federalno ministarstvo zdravstva, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Zavod za javno zdravstvo F BiH, kantonalni zavodi za javno zdravstvo, Institut za zaštitu zdravlja RS, Odjel za zdravstvo i ostale usluge Distrikta Brčko BiH, zdravstvene ustanove, Zavod zdravstvenog osiguranja i reosiguranja F BiH, kantonalni zavodi zdravstvenog osiguranja, Fond zdravstvenog osiguranja RS, općine/lokalna zajednica</i>
<i>Rok:</i>	<i>2013.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>- nema oboljelih od poliomijelitisa</i>

<u>Mjera 3</u>	Provođenje Strategije eliminacije autohtonih morbila, rubeole i CRS
<i>Nosioci posla:</i>	<i>SZO je utvrdila indikatore i ciljeve ishoda Programa za eliminaciju morbila rubeole, koje bi trebale da ispune sve zemlje Evrope do 2010. godine. Prema ovom Programu, Bosna i Hercegovina bi trebala da svede broj slučajeva morbila/rubeole na manje od 1 na 1 000 000 stanovnika, da nivo osjetljivosti na rubeolu među ženama generativne dobi svede < 5 % i godišnju prijavljenu incidenciju laboratorijski potvrđene CRS na < 1 na 100 000 živorođene djece.</i> <i>Ministarstvo civilnih poslova, Federalno ministarstvo zdravstva, Zavod za javno zdravstvo F BiH, kantonalni zavodi za javno zdravstvo, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Institut za zaštitu zdravlja RS, Odjel za zdravstvo i ostale usluge Distrikta Brčko BiH, zdravstvene ustanove, Zavod zdravstvenog osiguranja i reosiguranja F BiH, kantonalni zavodi</i>

<i>Rok:</i>	<i>zdravstvenog osiguranja, Fond zdravstvenog osiguranja RS</i> <i>2015.</i>
<i>Indikator:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>obuhvat programom imunizacije, pokrivenost MMR vakcinom treba da bude viša od 95% d</i> - <i>stopa obolijevanja od morbila</i> - <i>broj smrtnih slučajeva od morbila</i>

<u>Mjera 4</u>	Unapređenje kontrole akutnih respiratornih infekcija i dijarejnih oboljenja kroz: <ul style="list-style-type: none"> - <i>formuliranje i provođenje programa za smanjenje morbiditeta od akutnih respiratornih infekcija i dijarejnih oboljenja</i> - <i>zdravstvene, edukativno promotivne programe o prevenciji zaraznih bolesti</i> - <i>unapređenje znanja stavova i ponašanja djece vezanih za održavanje lične higijene, higijene prostora i sprečavanje širenja zaraznih bolesti</i> - <i>unapređenje higijenskih prilika u vrtićima, školama i kolektivnim centrima</i> - <i>pojačanu kontrolu i nadzor zdravstvene ispravnosti vode za piće i životnih namirnica</i>
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Federalno ministarstvo zdravstva, kantonalna ministarstva zdravstva, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Zavod za javno zdravstvo F BiH, kantonalni zavodi za javno zdravstvo, Institut za zaštitu zdravlja RS obrazovne ustanove, Odjel za zdravstvo i druge usluge Distrikta Brčko BiH, kantonalni zavodi zdravstvenog osiguranja, Fond zdravstvenog osiguranja RS, zdravstvene ustanove, općine/lokalna zajednica programi izrađeni do 2013. Godina</i>
<i>Rok:</i>	<i>Aktivnosti se provode kontinuirano u skladu sa programom</i>
<i>Indikator:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Smanjen morbiditet od akutnih respiratornih infekcija i dijarejnih oboljenja</i>

Podcilj 8

Osigurati pristup čistoj vodi i adekvatnim sanitarnim uvjetima

Higijenski ispravna voda za piće je bazična potreba za dobro zdravlje. Ona može biti zagađena mikrobiološkim, hemijskim, fizičkim, radiološkim zagađivačima koji štete ljudskom zdravlju. U cilju očuvanja zdravlja stanovništva, a posebno djece, neophodno je multisektorski na svim nivoima vlasti poduzeti sljedeće mjere:

<u>Mjera 1</u>	Unaprijediti znanja, mišljenje i stavove zajednice o zdravoj sredini, sa naglaskom na vodosnabdijevanje zdravstveno ispravnom vodom za piće
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Federalno ministarstvo zdravstva, kantonalna ministarstva zdravstva, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Odjel za zdravstvo i ostale usluge Distrikta Brčko BiH, Zavod za javno zdravstvo F BiH, kantonalni zavodi za javno zdravstvo, Institut za zaštitu zdravlja RS, lokalna zajednica, NVO</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>- broj održanih edukativnih radionica u vezi sa unapređenjem znanja, mišljenja i stavova zajednice o zdravoj sredini, sa naglaskom na vodosnabdijevanje zdravstveno ispravnom vodom za piće</i>

Podcilj 9

Prevenција rizičnog ponašanja vezanog za seksualno prenosive bolesti adolescenata i mladih s posebnim osvrtom na HIV/AIDS

<u>Mjera 1</u>	Implementacija Strategije za borbu protiv AIDS-a za Bosnu i Hercegovinu
<i>Nosioci posla:</i>	<i>u skladu sa navedenom Strategijom</i>
<i>Rok:</i>	<i>u skladu sa navedenom Strategijom</i>
<i>Indikator:</i>	<i>u skladu sa navedenom Strategijom</i>

2. Obrazovanje¹¹

U Bosni i Hercegovini, u oba njena entiteta i Distriktu Brčko BiH, postoje četiri nivoa obrazovanja – predškolsko, osnovno, srednje i visoko, od kojih se posljednji nivo ne odnosi direktno na obrazovanje djece, ali je itekako važan s obzirom da se u njemu obrazuju kadrovi koji će sutra obrazovati djecu. Stepenn obuhvata djece nekim od ovih nivoa obrazovanja je različitt, a različittost je uvjetovana, prije svega, zakonskom regulativom, a zatim i potrebama i materijalnim mogućnostima učesnika obrazovnog procesa (naprimjer, u Bosni i Hercegovini je obavezno samo osnovno obrazovanje).

Postojeće stanje u oblasti obrazovanja ukazuje da još uvijek postoji neadekvatna tehničko - tehnološka opremljenost i osnovnih i srednjih škola, pa i fakulteta, nedostatak i nedovoljna obučenost kadrovskih potencijala za izazove savremenog nastavnog procesa; neadekvatni a skupi udžbenici, priručnici i druga nastavna pomagala.

Posebni cilj: Svoj djeci pružiti jednaku mogućnost za obrazovanje u skladu sa njihovim interesima i sposobnostima. Posebni cilj proizilazi i iz općeprihvaćenih, univerzalnih vrijednosti i demokratskog društva, te vlastitih vrijednosti sistema zasnovanih na specifičnostima naroda i nacionalnih manjina koji žive u Bosni i Hercegovini.

Ovaj posebni cilj će biti razrađen kroz podciljeve, a ostvarit će se kroz predložene mjere.

Predškolsko obrazovanje

Do sada je oblast predškolskog obrazovanja najviše zapostavljeni nivo obrazovanja. Obuhvat predškolskim obrazovanjem u BiH je samo 7% i najniži je u Evropi. To znači da naporu društva, a prije svega organa državne vlasti, ovdje moraju biti najintenzivniji i sa transparentnim mjerama. U 2007. godini donesen je Okvirni zakon o predškolskom odgoju/vaspitanju i obrazovanju, koji propisuje jednu godinu obaveznog predškolskog obrazovanja i za čiju implementaciju je potrebno osigurati sredstva u okviru budžeta BiH, entiteta, kantona i DB.

Podcilj: Realizacija obaveza iz Okvirnog zakona o predškolskom odgoju/vaspitanju i obrazovanju, a posebno uvođenje obaveznog predškolskog obrazovanja u godini pred polazak djece u školu.

<u>Mjera 1</u>	Završiti postupke donošenja zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju na nivou kantona.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Nadležna kantonalna ministarstva obrazovanja</i>
<i>Rok:</i>	<i>2011. (Okvirnim zakonom rok bio šest mjeseci)</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Usvojeni zakoni</i>

¹¹ jačanje napora u vezi sa harmonizacijom obrazovnih procesa, osiguranja pristupa obrazovanja svoj djeci sa fokusom na marginalizovane grupe, sprječavanja napuštanja školovanja kroz povećanje značaja obrazovanja, omogućavanje pristupa predškolskom obrazovanju u cijeloj zemlji, uključujući i ruralne dijelove, harmonizacija obrazovnih sadržaja, pokretanje pitanja dvije škole pod jednim krovom, zaustavljanja nasilja i etničke netolerancije u školama, osiguravanje prostora za odmor i slobodno aktivnosti u školama i traženje tehničke pomoći radi ostvarivanja nabrojanih aktivnosti od UNICEF-a i UNESCO-a

<u>Mjera 2</u>	Povećati obuhvat predškolskim obrazovanjem, posebno za djecu iz ranjivih grupa
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, odjeljenje za obrazovanje Distrikta Brčko BiH i kantonalna ministarstva obrazovanja</i>
<i>Rok:</i>	2014.
<i>Indikator:</i>	<i>Povećan procent obuhvata predškolskim odgojem/vaspitanjem i obrazovanjem</i>

<u>Mjera 3</u>	Usvojiti standarde kvaliteta predškolskog obrazovanja
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje BiH</i>
<i>Rok:</i>	2011.
<i>Indikator:</i>	<i>usvojeni standardi</i>

<u>Mjera 4</u>	U narednom periodu opredjeljenje treba biti na forsiranju pripremnih odjeljenja i na vezivanju predškolskog obrazovanja za redovno osnovno obrazovanje.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, odjeljenje za obrazovanje Distrikta Brčko BiH i kantonalna ministarstva obrazovanja</i>
<i>Rok:</i>	<i>utvrđen Okvirnim zakonom</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Broj formiranih pripremnih odjeljenja</i>

<u>Mjera 5</u>	Edukacija i priprema nastavnog i odgojnog osoblja kojeg sada nema dovoljno
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, odjeljenje za obrazovanje Distrikta Brčko BiH i kantonalna ministarstva obrazovanja</i>
<i>Rok:</i>	2014.
<i>Indikator:</i>	<i>Broj educiranih odgajatelja</i>

<u>Mjera 6</u>	Institucije nadležne za obrazovanje i jedinice lokalne samouprave u obavezi su osigurati sredstva za rekonstrukciju postojećih devastiranih objekata predškolskog obrazovanja i izgradnju potrebnog broja objekata/kapaciteta namijenjenih za predškolsko obrazovanje i odgoj: jaslica, vrtića i objekata uz postojeće osnovne škole za pripremna odjeljenja.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Odjeljenje za obrazovanje Distrikta Brčko BiH i kantonalna ministarstva obrazovanja i jedinice lokalne samouprave</i>
<i>Rok:</i>	<i>2014.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Broj rekonstruisanih i izgrađenih kapaciteta</i>

Osnovno i srednje obrazovanje

Postojeće zakonodavstvo iz ove oblasti trebalo bi reformisati u smislu preciziranja i pooštavanja sankcija za nepotpuno provođenje zakonskih normi u ovoj oblasti.

Podcilj: 100%-tni obuhvat djece, bez obzira na spolne, socijalne, etničke, konfesionalne i druge razlike, a naročito djece pripadnika romske manjine.

Za potpunu implementaciju ovog cilja u Bosni i Hercegovini, u narednom periodu potrebno je realizovati slijedeće mjere:

<u>Mjera 1</u>	Rekonstruisati i modernizovati postojeće objekte za osnovne i srednje škole u skladu sa evropskim standardima (broj đaka, broj odjeljenja, veličina učionice, opremljenost učionica, kabineta, sportskih dvorana i tzv. nus prostorija, kvalitetno tehničko opremanje škola, posebno u nerazvijenim općinama i seoskim područjima).
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Odjeljenje za obrazovanje Distrikta Brčko BiH i kantonalna ministarstva obrazovanja</i>
<i>Rok:</i>	<i>2014.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Broj rekonstruisanih kapaciteta</i>

<u>Mjera 2</u>	Promjene nastavnog plana i programa: <ul style="list-style-type: none"> a) smanjenje nastavnog gradiva b) razvijanje kreativnog, a ne mehaničkog učenja c) razvijanje vannastavnih aktivnosti, tj. alternativnih oblika učenja d) kvalitetnija saradnja na relaciji učenik – roditelj – škola e) implementacija koncepta životnih vještina i ključnih kompetencija u nastavnom planu i programu
-----------------------	--

	<ul style="list-style-type: none"> f) reforma načina provjere znanja g) stvaranje uvjeta za prelazak u više razrede bez primjene sistema i prakse klasičnog ocjenjivanja h) stvaranje uvjeta za kvalitetniji rad sa talentovanom djecom i) stvaranje uvjeta za smanjenje broja djece koja pohađaju tzv. specijalne škole j) uravnoteženje nastavnih sadržaja o općim znanjima i znanjima o lokalnim vrijednostima (omogućiti specifične vidove obrazovanja o ljudskim pravima i slobodama, toleranciji i dijalogu, religijama, obrazovanje za mir sa posebnim osvrtom na Fakultativni protokol o uključivanju djece u oružane sukobe) k) obrazovanje i osposobljavanje za prepoznavanje minsko eksplozivnih sredstava, zaraznih bolesti – posebno HIV bolesti, bolesti ovisnosti, socio-patoloških pojava i dr.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Odjeljenje za obrazovanje Distrikta Brčko BiH i kantonalna ministarstva obrazovanja</i>
<i>Rok:</i>	<i>u periodu od 2011. do 2013. godine</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Uspostavljeni odgovarajući nastavni planovi i programi</i>

<u>Mjera 3</u>	Utvrđiti standarde kvaliteta i učeničkih postignuća
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje BiH, Republički pedagoški zavod RS i Federalni pedagoški zavod u saradnji sa Ministarstvom prosvjete i kulture RS, Federalnim ministarstvom obrazovanja i nauke i Odjeljenjem za obrazovanje Distrikta Brčko BiH</i>
<i>Rok:</i>	<i>2012.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Usvojeni standardi kvaliteta i učeničkih postignuća</i>

<u>Mjera 4</u>	Normativnim i pedagoškim aktima treba detaljnije urediti pitanje načina organiziranja i realizacije nastave na maternjem jeziku (iz svih predmeta, predmeta tzv. „nacionalne grupe“, maternjeg jezika), te okončati započete aktivnosti na definiranju, razvijanju, praćenju i procjeni implementacije sadržaja Zajedničkog jezgra nastavnih planova i programa.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje BiH</i>
<i>Rok:</i>	<i>2011./2012. godina</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Doneseni normativni i pedagoški akti</i>

<p><u>Mjera 5</u></p> <p><i>Nosioci posla:</i></p> <p><i>Rok:</i></p> <p><i>Indikator:</i></p>	<p>Osigurati primjenu cjeloživotnog učenja za dodatno stručno – didaktičko i tehničko obrazovanje nastavnika i stvaranje uvjeta za osnivanje i razvoj osnovnih škola za posebne namjene (muzičke, baletske, itd.).</p> <p><i>Nadležna entitetska i kantonalna ministarstva obrazovanja</i></p> <p><i>kontinuirano</i></p> <p><i>Kreirane odgovarajuće stručne obuke nastavnog osoblja</i></p>
<p><u>Mjera 6</u></p> <p><i>Nosioci posla:</i></p> <p><i>Rok:</i></p> <p><i>Indikator:</i></p>	<p>Osiguranje budžetskih sredstava za organizovanje besplatnog osnovnog obrazovanja.</p> <p><i>Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Odjeljenje za obrazovanje Distrikta Brčko BiH i kantonalna ministarstva obrazovanja</i></p> <p><i>kontinuirano</i></p> <p><i>štampanje i distribucija besplatnih udžbenika i priručnika i oslobađanje djece i roditelja od svih vidova dodatnog finansiranja itd.</i></p>
<p><u>Mjera 7</u></p> <p><i>Nosioci posla:</i></p> <p><i>Rok:</i></p> <p><i>Indikator:</i></p>	<p>Utvrđivanje pedagoškog kodeksa ponašanja nastavnog osoblja i izgradnja instrumenata za njegovu kontrolu u praksi</p> <p><i>Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, odjeljenje za obrazovanje Distrikta Brčko BiH i kantonalna ministarstva obrazovanja</i></p> <p><i>2011.</i></p> <p><i>izrađen etički kodeks za nastavno i pedagoško osoblje</i></p>
<p><u>Mjera 8</u></p> <p><i>Nosioci posla:</i></p> <p><i>Rok:</i></p> <p><i>Indikator:</i></p>	<p>Uvesti u nastavne planove i programe srednjih škola, kao redovne predmete, elemente: ljudska prava, porodica i porodični odnosi gdje bi akcent bio stavljen na odgovorno roditeljstvo, ravnopravnost spolova i umijeće komunikacije.</p> <p><i>Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Odjeljenje za obrazovanje Distrikta Brčko BiH i kantonalna ministarstva obrazovanja</i></p> <p><i>do 2011/2012. godina</i></p> <p><i>Uspostavljeni odgovarajući nastavni planovi i programi</i></p>

Visoko obrazovanje

Ovaj nivo obrazovanja je, također, važan u pogledu zaštite djece, i to u onoj mjeri u kojoj se odnosi na obrazovanje budućeg nastavničko-pedagoškog kadra. S obzirom da je u BiH u toku reforma visokog obrazovanja (Bolonjski proces), potrebno je da u ovom procesu budu zastupljena sva zanimanja i profesije koje će doprinijeti odgovarajućem odgoju i obrazovanju djece.

Podcilj: Osigurati da se na nepedagoškim fakultetima uvedu grupe pedagoško-metodičkih predmeta za osposobljavanje tih kadrova za rad sa djecom.

<u>Mjera 1</u>	Dopuniti nastavne planove i programa na nastavničkim fakultetima uvođenjem grupe pedagoško-metodičkih predmeta, a za osposobljavanje budućih kadrova sa tih fakulteta za rad sa djecom (npr. uvođenjem predmeta metodike nastave na medicinskom i drugim fakultetima, odnosno, predmeta posvećenih ljudskim pravima, s posebnim osvrtom na prava djeteta, nasilje nad djecom, nasilje u porodici, maloljetničkoj delinkvenciji na fakultetu kriminalističkih nauka, pravnim fakultetima, žurnalistici kao i drugim fakultetima iz kojih se mogu regrutirati stručnjaci za eventualni rad sa djecom).
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Odjeljenje za obrazovanje Distrikta Brčko BiH i kantonalna ministarstva obrazovanja</i>
<i>Rok:</i>	<i>2014.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>izmijenjen i dopunjen nastavni plan i program</i>
<u>Mjera 2</u>	Promovirati profesije i stipendirati studente iz slabije razvijenih zajednica koji se odluče za studij – profesiju, koja nedostaje u sistemu društvene zaštite djece u njihovim općinama (logopedi, defektolozi i dr.)
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Općine - lokalna zajednica</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>broj dodijeljenih stipendija za profesije koje nedostaju u njihovim općinama</i>
<u>Mjera 3</u>	Uvođenje novih „postdiplomskih“ nastavnih planova i programa u skladu sa sistemom „cjeloživotnog obrazovanja“ za stručno usavršavanje već zaposlenih profesionalaca.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Odjeljenje za obrazovanje Distrikta Brčko BiH i kantonalna ministarstva obrazovanja</i>
<i>Rok:</i>	<i>2011.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>broj i vrsta postdiplomskih studija</i>

3. Socijalna zaštita¹²

Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine, u oblasti socijalne zaštite ima koordinacijsku ulogu, koja proizilazi iz člana 15. Zakona o ministarstvima i drugim organima uprave Bosne i Hercegovine („Sl. glasnik BiH“ broj: 5/03, 42/03, 26/04, 42/04, 45/06, 88/07, 35/09, 59/09, 103/09).

Oblast socijalne, porodične i dječije zaštite u Bosni i Hercegovini je oblast koja je u isključivoj nadležnosti entiteta i Distrikta Brčko BiH. Ova oblast je regulisana posebnim zakonima koji tretiraju materijalna davanja i pružanje usluga neposredne socijalne podrške različitim kategorijama djece. Zbog različitih zakonskih određenja u ovoj oblasti, na području BiH prisutna je neujednačenost u pogledu vrste prava i njihovog ostvarenja.

Sistem socijalne zaštite uređen je zakonima Federacije BiH, Republike Srpske i Distrikta Brčko BiH, s tim da je u Federaciji BiH oblast socijalne zaštite uređena i kantonalnim zakonima. Kompleksnost ovog sistema zahtijeva provođenje mjera koje imaju za cilj usklađivanje i zakona i praksi u pogledu osiguranja ujednačenog pristupa u ostvarivanju prava djece na socijalnu zaštitu.

Dodatni problem u sistemu socijalne zaštite predstavlja nedostatak budžetskih sredstava za finansiranje osnovnih oblika socijalne i dječije zaštite (zaštita porodice s djecom), kao i tehnička neopremljenost, nedostatak stručnih kadrova i kontinuirana edukacija.

Posebni cilj: Osigurati veću dostupnost i kvalitet usluga socijalne i dječije zaštite uz ujednačavanje ostvarivanja prava na području cijele Bosne i Hercegovine.

U pravcu ostvarivanja ovog podcilja potrebno je provesti sljedeće mjere:

<u>Mjera 1</u>	Uspostavljanje fonda za dječiju zaštitu F BiH, koji bi se prvenstveno bavio razvojem dječije zaštite, kao i dalje jačanje kapaciteta Fonda dječije zaštite RS-a.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo civilnih poslova BiH- koordinacija, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike</i>
<i>Rok:</i>	<i>2013.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Odluka o formiranju fonda za dječiju zaštitu F BiH i osigurani kontinuirani finansijski resursi za dječiju zaštitu</i>

¹² Komitet preporučuje bh. Vladi da se treba fokusirati na iznalaženje resursa za djecu, posebno u kontekstu socijalne zaštite, gdje bi se iznalaženje resursa trebalo harmonizirati između entiteta i između kantona.

Komitet traži od države članice da osigura finansijske i tehničke resurse u sklopu centara za socijalni rad.

Komitet preporučuje državi članici da harmonizira zakone sa članom 21 u usvojenju, te ponovo razmotri potpisivanje Haške konvencije iz 1993.

Institucionalno zbrinjavanje djece bi trebalo biti zamijenjeno drugim oblicima zbrinjavanja koliko je to moguće, standardi za hraniteljstvo bi trebali biti izrađeni, dok bi se vrijeme koje djeca provode u institucijama trebalo reducirati koliko je to moguće.

Komitet preporučuje da se uspostave mehanizmi za praćenja i evaluacije statusa djece sa posebnim potrebama u porodicama i obrazovnom sektoru, kroz aplikaciju standarda za jednak tretman osoba sa onesposobljenjem, uspostaviti mehanizme koji će osigurati pristup obrazovnom sistemu, specijalizovane servise i finansijske resurse za promociju programa rehabilitacije.

<u>Mjera 2</u>	Neophodno je usvojiti izrađene nove zakone o socijalnoj zaštiti koji predviđaju nova konceptualna rješenja u oblasti organizovanja, funkcioniranja i finansiranja sistema socijalne zaštite, i usaglasiti zakonske i podzakonske akte u različitim oblastima koje direktno ili indirektno tretiraju oblast socijalne, porodične i dječije zaštite i njenih aktera sa novim rješenjima u Zakonu o socijalnoj zaštiti.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo civilnih poslova BiH – koordinacija, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike i Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge Distrikta Brčko BiH i kantonalna ministarstva za socijalnu zaštitu</i>
<i>Rok:</i>	<i>2013.- 2014.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>usvojeni novi zakoni i doneseni podzakonski akti</i>

<u>Mjera 3</u>	U Federaciji BiH raditi na usvajanju posebnog zakona o zaštiti porodice s djecom.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo civilnih poslova BiH – koordinacija, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike i kantonalna ministarstva za socijalnu zaštitu</i>
<i>Rok:</i>	<i>2012.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>usvojen zakon</i>

<u>Mjera 4</u>	Ujednačiti i povećati finansijske iznose prava korisnika, naročito porodica s djecom i osigurati dodatni izvor prihoda i mehanizme usklađivanja visine iznosa sa rastom životnih troškova kako korisnici ne bi došli u situaciju da primanja koja dobivaju imaju samo simbolički značaj.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo civilnih poslova BiH – koordinacija, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike i Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge Distrikta Brčko BiH i kantonalna ministarstva za socijalnu zaštitu</i>
<i>Rok:</i>	<i>2011./2012</i>
<i>Indikator:</i>	<i>podaci o visini i vrsti izdvajanja sredstava prema broju korisnika</i>

<u>Mjera 5</u>	Ojačati ulogu i kapacitet (ljudski resursi, tehnička opremljenost i poboljšanje uvjeta rada u ustanovama socijalne i dječije zaštite) centara za socijalni rad i kontinuirano provoditi dodatne edukacije stručnih radnika i zapošljavati visokoobrazovane stručnjake.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo civilnih poslova BiH- koordinacija, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike i Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge Distrikta Brčko BiH i kantonalna ministarstva za socijalnu zaštitu</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>podaci o broju uposlenih, stručnoj kvalifikaciji i edukacijama prema broju korisnika</i>

<u>Mjera 6</u>	Promovirati budžetiranje za djecu kao princip funkcionalnog planiranja postojećih resursa na općinskom, kantonalnom, entitetskom i DB nivou.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo civilnih poslova BiH- koordinacija, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike i Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge Distrikta Brčko BiH, Ministarstvo finansija RS, Federalno ministarstvo finansija, Trezor DB i jedinice lokalnih zajednica.</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>podaci o iznosu sredstava planiranih za dječiju zaštitu na navedenim nivoima vlasti.</i>

<u>Mjera 7</u>	Uvesti nove modele i pristupe djelovanja u socijalnoj, porodičnoj i dječijoj zaštiti kroz uvođenje usluga kao oblika ostvarivanja prava, te nove metodologije rada u centrima za socijalni rad, posebno favorizirati „terenski rad“ kao osnovu efikasnog funkcioniranja i pristupa djece uslugama i pravima iz socijalne zaštite.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo civilnih poslova BiH – koordinacija, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge Distrikta Brčko BiH i kantonalna ministarstva za socijalnu zaštitu</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>uveden novi model podaci o terenskom radu</i>

<u>Mjera 8</u>	Nastaviti sa razvijanjem modela vaninstitucionalnog zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja u saradnji sa lokalnom zajednicom, uz uključivanje rada nevladinog i privatnog sektora i promoviranje hraniteljstva kao oblika zbrinjavanja djece.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo civilnih poslova BiH – koordinacija, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge Distrikta Brčko BiH i kantonalna ministarstva za socijalnu zaštitu</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Broj djece zbrinute vaninstitucionalno i smještaj u hraniteljske porodice Broj edukativnih radionica za socijalne radnike i za potencijalne hranitelje</i>

<u>Mjera 9</u>	Aktualizirati sistem „proširenih prava“ u socijalnoj i dječijoj zaštiti kao koncept adekvatnog odgovora lokalnih zajednica za specifičnosti potreba socijalne zaštite na području njihove nadležnosti, posebno u domenu zaštite djece, i to kroz dnevne centre za djecu sa posebnim potrebama, porodične oblike zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja, kao i podrška djeci koja su žrtve nasilja, trgovine i korisnici psihoaktivnih supstanci.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo civilnih poslova BiH – koordinacija, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike i Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge Distrikta Brčko BiH i kantonalna ministarstva za socijalnu zaštitu i lokalne zajednice</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>broj donesenih odluka o „proširenim pravima“</i>

<u>Mjera 10</u>	Raditi na jačanju mješovitog pristupa u socijalnoj i dječijoj zaštiti kroz jačanje kapaciteta, a time i standardizacije uloge nevladinog i privatnog sektora u funkcioniranju oblasti socijalne i dječije zaštite.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo civilnih poslova BiH – koordinacija, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike i Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge Distrikta Brčko BiH i kantonalna ministarstva za socijalnu zaštitu</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>učeešće nevladinog i privatnog sektora u oblasti socijalne i dječije zaštite</i>

<u>Mjera 11</u>	Prioritetno raditi na uspostavljanju jedinstvenih baza podataka korisnika na entitetskom i kantonalnom nivou u cilju stvaranja adekvatnih uvjeta i pretpostavki za efikasno provođenje, praćenje i planiranje aktivnosti socijalne i dječije zaštite na entitetskom, kantonalnom i lokalnom nivou, a u skladu sa zakonskim regulativama u entitetima, kantonima i DB.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo civilnih poslova – koordinacija, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike i Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge Distrikta Brčko BiH i kantonalna ministarstva za socijalnu zaštitu i na lokalnom nivou</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>uspostavljene baze podataka korisnika</i>

<u>Mjera 12</u>	Utvrđiti metodologiju za permanentno provođenje stručnog i inspeksijskog nadzora na nivou entiteta, kantona i DB. Pored stručnog nadzora od strane ministarstava, raditi na kontinuiranoj stručnoj podršci zaposlenim u ustanovama socijalne i dječije zaštite.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo civilnih poslova – koordinacija, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge Distrikta Brčko BiH, kantonalna ministarstva za socijalnu zaštitu, Federalna i kantonalne uprave za inspeksijske poslove i Republička uprava za inspekcije poslove-Inspektorat Republike Srpske, Inspektorat Distrikta Brčko BiH</i>
<i>Rok:</i>	<i>2011. godina i kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>doneseni propisi kojim se utvrđuje metodologija i stručne preporuke i mišljenja upućena centrima za socijalni rad i ustanovama socijalne i dječije zaštite</i>

<u>Mjera 13</u>	Izraditi strateške dokumente i akcione planove za djelovanje u raznim oblastima socijalne i dječije zaštite kao što su: društvena briga o djeci bez roditeljskog staranja, mladima pod rizičnim ponašanjima, licima sa invaliditetom, žrtvama nasilja u porodici, žrtvama trgovine i višečlanim porodicama i dr.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo civilnih poslova BiH – koordinacija, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge Distrikta Brčko BiH, kantonalna ministarstva za socijalnu zaštitu, Ministarstvo za porodicu, omladinu i sport RS</i>
<i>Rok:</i>	<i>2012.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Usvojeni strateški dokumenti od strane vlada</i>

<u>Mjera 14</u>	Jačati međusektorsku saradnju (posebno sa zdravstvom, obrazovanjem i unutrašnjim poslovima), jer većina novonastalih ali i „starih“ problema u oblasti socijalne i dječije zaštite imaju uzročno-posljedičnu vezu sa djelovanjima u tim sistemima. Oblast zaštite djece sa posebnim potrebama, oblast zaštite lica (djece) sa invaliditetom, oblast rehabilitacije, oblast rizičnih ponašanja mladih, oblast ranog razvoja djece, oblast planiranja porodice i dr., su oblasti koje podrazumijevaju zajedničko multisektorsko djelovanje.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Institucije uključene u implementaciju akcionog plana</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>podatak o broju uspostavljenih multisektorskih grupa i drugih tijela</i>

<u>Mjera 15</u>	Uspostaviti stručne standarde rada i kriterije djelovanja kako bi se podigao nivo kvalitete usluga namijenjen korisnicima socijalne i dječije zaštite usklađene sa međunarodnim standardima u ovoj oblasti.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo civilnih poslova BiH – koordinacija, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge Distrikta Brčko BiH i kantonalna ministarstva za socijalnu zaštitu</i>
<i>Rok:</i>	<i>2011.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Izrađeni stručni standardi</i>

4. DJECA IZ RANJIVIH GRUPA

Posebni cilj: Osigurati posebne mjere zaštite, u skladu sa UN Konvencijom o pravima djeteta, koje se odnose na sljedeće kategorije: djeca i mladi sa posebnim potrebama, djeca pripadnici nacionalnih manjina, posebno Romi, djeca izbjeglice i povratnici i djeca stranaca.

4. 1. Djeca i mladi sa posebnim potrebama¹³

U Bosni i Hercegovini postupak za kategorizaciju i ocjenjivanje sposobnosti lica ometenih u razvoju pokreću centri za socijalni rad ili službe za socijalnu zaštitu, i to: u općinama (kantonima) po službenoj dužnosti ili po prijavi roditelja, odnosno, staratelja ili zdravstvene, odgojno-obrazovne, socijalne i druge organizacije, koje prate razvoj ili poznaju stanje lica sa smetnjama u psihofizičkom razvoju. Komisije za ocjenjivanje su obično formirane po općinama (kantonima), a drugostepene su formirane na nivou entiteta.

Stručna komisija za ocjenjivanje sposobnosti razvrstavanje vrši ocjenu sposobnosti lica ometenih u razvoju prema kriterijima kojima je utvrđen postupak otkrivanja, određivanja sposobnosti, razvrstavanja i evidencije djece i omladine u fizičkom i psihološkom razvoju, a sve u cilju njihove posebne zaštite, odgoja, obrazovanja i osposobljavanja za život. Rješenje o ocjeni sposobnosti i potrebe specijalnog obrazovanja i zaštite donosi služba za socijalnu zaštitu na osnovu nalaza stručne komisije. Ukoliko stranka (dijete ili roditelj) nije zadovoljna sa nalazom prvostepene komisije, obraća se drugostepenoj komisiji koja provjerava nalaze i donosi konačan stav. U skladu sa Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o dječijoj zaštiti u Republici Srpskoj, ova djeca su stavljena u zaštićeni položaj u odnosu na ostale kategorije djece time što, bez obzira na materijalne uvjete i red rođenja, stječu pravo na dodatak na djecu. Također, postoje udruženja i savezi za pomoć ometenim u razvoju, kao što su savezi slijepih, gluhih, distrofičara i paraplegičara i Društvo za pomoć mentalno nedovoljno razvijenih lica, kao i Koordinaciono tijelo koje vrši koordinaciju aktivnosti u zaštiti i pomoći djeci i omladini ometenoj u razvoju i predlaže mjere za rješavanje stanja. U skladu sa Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom, u kategoriju korisnika socijalne zaštite, kao lica koja se nalaze u stanju posebne socijalne potrebe, ulaze lica sa invaliditetom i lica ometena u fizičkom i psihičkom razvoju.

Poseban cilj: Podignuti nivo društvene brige za djecu i omladinu sa posebnim potrebama, sa posebnim naglaskom na pružanje usluga podrške u skladu sa individualnim potrebama svakog djeteta, a u svrhu smanjenja stepena socijalne isključenosti.

<u>Mjera 1</u>	Veći stepen svijesti i snažniju promociju prava djece sa posebnim potrebama, a koja se temelje na prelasku sa medicinskog na funkcionalni model, sa težnjom ka eliminaciji prepreka koje su svojstvene okruženju u kojem se kreću lica sa posebnim potrebama.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Vijeće ministara BiH, Vlada Republike Srpske, Vlada Federacije BiH i Vlada Distrikta Brčko BiH</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>

¹³ uspostaviti mehanizme za praćenje i evaluaciju statusa djece sa posebnim potrebama u porodicama i obrazovnom sektoru, kroz aplikaciju standarda za jednak tretman osoba sa onesposobljenjem, uspostaviti mehanizme koji će osigurati pristup obrazovnom sistemu, specijalizirane servise i finansijske resurse za promociju programa rehabilitacije

<i>Indikator:</i>	<i>broj rješenja o razvrstavanju donijetih prema funkcionalnom modelu broj škola koje primjenjuju inkluzivni model obrazovanja broj uklonjenih arhitektonskih barijera</i>
-------------------	--

<u>Mjera 2</u>	Podrška i jačanje njege u porodici kroz adekvatne usluge, produženu njegu i odgovarajući nivo beneficija. To podrazumijeva pomoć u nabavci pomagala i učila, pomoć stručnjaka porodici, kao što su: socijalni radnici, pedagozi, psiholozi, psihijatri, defektolozi i dr. Također, značajno je znatno smanjenje institucionalnog zbrinjavanja kao krajnje nužde, te potpora vraćanju djece sa posebnim potrebama u porodicu.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Vlada Republike Srpske, Vlada Federacije BiH i Vlada Distrikta Brčko BiH i vlade kantona, Federalno ministarstva zdravlja, Federalno ministarstvo obrazovanja, Federalno ministarstvo za rad i socijalnu politiku, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite, Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Odjeljenje za obrazovanje Distrikta Brčko BiH, Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge Distrikta Brčko BiH, kantonalna ministarstva nadležna za oblast zdravstva, socijalne politike i obrazovanja i nevladine organizacije</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>broj porodica u kojima se ova prava ostvaruju</i>

<u>Mjera 3</u>	Omogućavanje djeci sa posebnim potrebama da u okviru obrazovnog sistema imaju pravo na dopunsku nastavu i podršku po potrebi.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Federalno ministarstva zdravlja, Federalno ministarstvo obrazovanja, Federalno ministarstvo za rad i socijalnu politiku, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Odjeljenje za obrazovanje Distrikta Brčko BiH, Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge Distrikta Brčko BiH, kantonalna ministarstva nadležna za oblast zdravstva, socijalne politike i obrazovanja i nevladine organizacije</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>broj učenika koji ostvaruju pravo na dopunsku nastavu i imaju stručnu pomoć stručnjaka u nastavi</i>

<u>Mjera 4</u>	Poticanje mladih sa posebnim potrebama na uključivanje u institucije visokog obrazovanja i uzimanje učešća u svim oblicima odlučivanja.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Federalno ministarstvo obrazovanja, Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Odjeljenje za obrazovanje Distrikta Brčko BiH</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>broj učenika koji su uključeni u visoko obrazovanje kao i oblike odlučivanja</i>

4. 2. Djeca pripadnici nacionalnih manjina

U Bosni i Hercegovini živi 17 nacionalnih manjina od kojih je najbrojnija romska nacionalna manjina. Teritorijalna disperzija manjinskih naroda otežava konkretne aktivnosti na planu adekvatne zaštite prava pripadnika nacionalnih manjina. Popisom stanovništva, kojim bi se utvrdio stvarni broj nacionalnih manjina u BiH, njihov ekonomski status, je preduvjet za planiranje potrebnih aktivnosti.

Još uvijek su u BiH prisutne predrasude o Romima kao najbrojnijoj nacionalnoj manjini u BiH. Siromaštvo, način života i neupisivanje u matične knjige rođenih su limitirajući faktor za osiguranje adekvatne socijalne i zdravstvene zaštite i uključivanje u redovno obrazovanje.

U okviru Strategije za rješavanje problema Roma i akcionih planova za stanovanje, obrazovanje i zdravstvenu zaštitu, predviđene su mjere i aktivnosti za poboljšavanje zaštite prava pripadnika romske nacionalne manjine.

U okviru navedenih dokumenata utvrđene su posebne mjere za zaštitu djece pripadnika romske nacionalne manjine.

Posebni cilj: Osigurati da djeci pripadnicima nacionalnih manjina budu osigurana jednaka prava i okruženje kojim se osigurava očuvanje identiteta, kulture i jezika nacionalnih manjina, naročito Romima kao najbrojnijoj i najugroženijoj nacionalnoj manjini.

<u>Mjera 1</u>	Osigurati adekvatnu primjenu Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u BiH i zakona u RS i F BiH
<i>Nosioci posla:</i>	<i>MLJPI, Ministarstvo pravde RS i Federalno ministarstvo pravde</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>izvještaj o implementaciji zakona</i>
<u>Mjera 2</u>	Osigurati potrebne resurse za provođenje zakona, strategija i akcionih planova
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Sve institucije uključene u provedbu zakona, strategija i akcionih planova</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>izvještaji o osiguranim resursima</i>
<u>Mjera 3</u>	Osigurati dosljednu primjenu Revidiranog akcionog plana o obrazovnim potrebama Roma (donesen jula 2010.)
<i>Nosioci posla:</i>	<i>MLJPI i nadležna ministarstva i institucije na entitetskim i kantonalnim nivoima predviđene Revidiranim akcionim planom</i>
<i>Rok:</i>	<i>U skladu sa Revidiranim akcionim planom</i>
<i>Indikator:</i>	<i>izvještaj o implementaciji</i>

<u>Mjera 4</u>	Raditi na izmjenama zakona o registraciji po rođenju i ličnim dokumentima
<i>Nosioci posla:</i>	<i>MLJPI, Ministarstvo za lokalnu upravu i samoupravu RS, Federalni MUP, Odjeljenje za javni registar Distrikta Brčko BiH</i>
<i>Rok:</i>	<i>2012./2013.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>donesene izmjene zakona</i>

4.3. Djeca izbjeglice i povratnici¹⁴

Iako je povratak izbjeglica i raseljenih osoba u Bosni i Hercegovini, posebno kada je u pitanju povratak imovine, realizovan skoro u cijelosti, još uvijek postoji ogroman broj porodica koje se nisu vratile u svoja predratna prebivališta. Djeca povratnici i izbjeglice imaju probleme u pogledu osiguravanja obrazovnih socijalnih i zdravstvenih potreba. U okviru Revidirane strategije za implementaciju Aneksa 7 Općeg okvirnog sporazuma za mir za BiH, planirane su aktivnosti koje se odnose na osiguranje održivog povratka raseljenih osoba i izbjeglica, a posebno aktivnosti koje se odnose na rekonstrukciju ratom porušene imovine, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, obrazovanje i upošljavanje povratničkih obitelji.

U skladu s preporukama Komiteta za prava djeteta i trenutnoj situaciji u pogledu zaštite prava djece izbjeglica i povratnika,

Posebni cilj je:

„Osigurati ekonomske i socijalne uvjete za održiv povratak porodica s djecom kako bi se djeci povratnicima osigurao jednak pristup u ostvarivanju prava na obrazovanje, socijalnu, dječiju i zdravstvenu zaštitu.“

<u>Mjera 1</u>	Provedbe aktivnosti utvrđenih Revidiranom strategijom Bosne i Hercegovine za provedbu Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma u pogledu zaštite prava djece povratnika.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Sve institucije uključene u provedbu Strategije</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>izvještaj o provedbi Strategije i izvještaj o provedbi Sporazuma o ostvarivanju potreba i prava djece povratnika (donesen 2002.)</i>

¹⁴ Komitet preporučuje državi ugovornici da:

- nastavi ulagati napore u cilju sigurnog povratka izbjegličke i raseljene djece i njihovih roditelja i da što je više moguće radi na sprečavanju nasilnih napada na povratnike i raseljena lica i/ili njihovu imovinu;
- zadovoljava posebne potrebe i štiti prava izbjegličke i raseljene djece, naročito u cilju osiguravanja odgovarajućih smještajnih aranžmana za ovu djecu te socijalne i profesionalne reintegracije njihovih roditelja;
- usklađi entitetske zakone sa državnim zakonima koji se tiču izbjeglica;
- istraži problem djece čiji roditelji traže azil ili im je odobren privremeni ostanak ili imaju status izbjeglice u situaciji u kojoj ni roditelji ni dijete nemaju odgovarajuću dokumentaciju, te da im osigura nesmetan pristup pravima koja su propisana za ovu kategoriju lica;
- nastavi da traži tehničku saradnju sa UNHCR-om po ovom pitanju.

4. 4. Djeca stranaca (tražioc i međunarodne zaštite, lica sa statusom međunarodne zaštite – izbjeglički status i status subsidijarne zaštite, lica pod privremenom zaštitom)

su djeca čiji roditelji traže azil, ili im je odobren privremena zaštita i boravak, ili imaju status izbjeglice u situaciji u kojoj ni roditelji ni dijete nemaju odgovarajuću dokumentaciju.

Zakonom o kretanju i boravku stranaca i azilu, djeca stranaca u statusu i pravima, prema postojećem zakonu, dijele prava i status svojih roditelja. Istim zakonom je, također, propisano da su nadležni organi u BiH dužni odnositi se prema maloljetnicima s posebnom pažnjom i uvažavanjem, i s njima postupati u skladu s Konvencijom o pravima djeteta i propisima u BiH, a koji se odnose na brigu o maloljetnicima i njihovu zaštitu. U Pravilniku o međunarodnoj zaštiti (azilu) se ukazuje na « princip najboljeg interesa djeteta » gdje se, pored onoga što je već navedeno u zakonskim odredbama, navodi da razdvojena djeca ili djeca bez pratnje zahtijevaju prioritarno djelovanje u pogledu njihove rane identifikacije, specijalne zaštite i zbrinjavanja, kao i pronalaženja porodica razdvojene djece u cilju spajanja sa roditeljima ili drugim tradicionalnim starateljima.

U situacijama kada se kao tražitelji navedenih oblika zaštite pojavljuju djeca samostalno, djeca stranci imaju pravo na istu zaštitu kao i djeca u Bosni i Hercegovini, s tim da se nastoji pronaći način za sigurno vraćanje izvornoj porodici ili neki drugi način trajnog zbrinjavanja.

Posebni cilj: Osiguravanja adekvatne zaštite djece u pogledu ostvarivanja njihovih prava.

<u>Mjera 1</u>	Osigurati stručnu edukaciju profesionalaca, i to posebno nadležnih socijalnih službi u BiH, Službe za poslove sa strancima, kao i u Ministarstvu sigurnosti BiH – Sektoru za imigraciju i Sektoru za azil, kako bi se u svim situacijama osigurala adekvatna zaštita djece stranaca bez obzira na njihov status.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo sigurnosti BiH</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>broj stručnih edukacija profesionalaca godišnje</i>

<u>Mjera 2</u>	Provedbe aktivnosti utvrđenih Akcionim planom za suzbijanje trgovine ljudima i ilegalne imigracije u BiH 2008-2012
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo sigurnosti u saradnji sa drugim institucijama uključenim u implementaciju plana</i>
<i>Rok:</i>	<i>U skladu sa rokovima utvrđenim Akcionim planom BiH</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Izveštaj o provedbi Akcionog plana BiH</i>

<u>Mjera 3</u>	Provedbe aktivnosti utvrđenih Strategijom o oblasti imigracije i azila (2008.-2011.)
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo sigurnosti-Sektor za imigraciju, Sektor za azil i Služba za poslove sa strancima</i>
<i>Rok:</i>	<i>U skladu sa rokovima utvrđenim Strategijom BiH</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Izveštaj o provedbi Strategije BiH</i>

5. DRUGI VIDOVI ZAŠTITE DJECE – POSEBNI OBLICI ZAŠTITE DJECE

5. 1. Zloupotreba supstanci¹⁵

Usvojena je, 26.03.2009. godine, Državna strategija nadzora nad opojnim drogama, sprečavanje i suzbijanje zloupotrebe opojnih droga u Bosni i Hercegovini, za period 2009.-2013. godina, a 24.09.2009. godine usvojen je i Državni akcioni plan borbe protiv zloupotrebe opojnih droga u Bosni i Hercegovini, što je svakako značajan korak.

Strategija kao svoje opće ciljeve postavlja: „Podizanje nivoa svijesti kroz obrazovanje zajednice u cilju primjene zdravih stilova života i očuvanje mentalnog zdravlja; suzbijanje i sprečavanje daljeg širenja zloupotrebe psihoaktivnih supstanci; sprečavanje razvoja bolesti ovisnosti, smrtnosti i oštećenja zdravlja zbog zloupotrebe psihoaktivnih supstanci; smanjenje šteta po zajednicu nastalih zbog zloupotrebe psihoaktivnih supstanci; smanjenje potražnje psihoaktivnih supstanci, prvenstveno kod mladih; jačanje institucionalnih kapaciteta i odgovornije uključivanje društva; unapređenje legislative i njene primjene; smanjenje ponude psihoaktivnih supstanci, te formiranje nezavisnog multisektoralnog ureda za suzbijanje zloupotrebe opojnih droga na nivou Bosne i Hercegovine.

Posebni cilj: Sprečavanje i suzbijanje zloupotrebe opojnih droga u Bosni i Hercegovini

<u>Mjera 1</u>	Provedba aktivnosti utvrđenih Strategijom nadzora nad opojnim drogama u BiH i akcionim planovima
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo sigurnosti BiH</i>
<i>Rok:</i>	<i>U skladu sa akcionim planom</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Izveštaj o provedbi Strategije i akcionih planova</i>

<u>Mjera 2</u>	Osigurati potrebne resurse za provođenje Strategije i koordinaciju između tijela zaduženih za praćenje
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Sve institucije uključene u provedbu Strategije</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Izveštaj o osiguranim resursima</i>

¹⁵ Preporučeno je bh. vladi da provede sveobuhvatno istraživanje u ovoj oblasti u cilju jačanja napora za borbu protiv narkomanije i drugih ovisnosti.

<u>Mjera 3</u>	Provedba aktivnosti utvrđenih Strategijom nadzora nad opojnim drogama i suzbijanja zloupotrebe opojnih droga u Republici Srpskoj
<i>Nosioci posla:</i>	<i>ministarstva predviđena Strategijom</i>
<i>Rok:</i>	<i>U skladu sa akcionim planom Strategije</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Izveštaj o provedbi Strategije i akcionih planova</i>

5. 2. Suzbijanje nasilja nad djecom

UN Komitet za prava djeteta¹⁶ preporučio je Bosni i Hercegovini da harmonizira i implementira postojeće zakone koji regulišu zaštitu djece od nasilja, izradi studiju o nasilju nad djecom, u zakone uključi direktne norme koje zabranjuju fizičko kažnjavanje djece, radi na podizanju svijesti i edukaciji s ciljem sprečavanja i eliminacije nasilja nad djecom i promocije nenasilnih oblika discipline i poštivanja dječijeg mišljenja, osigura obuku profesionalaca koji rade sa djecom, ojača mjere kojima bi se podstaklo prijavljivanje slučajeva nasilja nad djecom i mjere za krivično gonjenje počinitelaca, a posebno da osigura staranje, te puni fizički i psihički oporavak i reintegraciju djece koja su bila žrtve nasilja.

U vezi sa gore navedenim preporukama, izrađena je i usvojena Državna strategija za borbu protiv nasilja nad djecom 2007-2010.

S obzirom da su u okviru navedenog dokumenta utvrđeni ciljevi i mjere za zaštitu djece od svih oblika nasilja, potrebno je sačiniti izvještaj o provođenju Strategije.

Posebni cilj: Kreiranje djelotvornog i održivog sistema dječije zaštite kojim se ostvaruje pravo svakog djeteta da živi bez nasilja i da ima pravo na zaštitu bez obzira gdje se nalazi, u kući, školi, u zajednici ili instituciji.

<u>Mjera 1</u>	Izrada Strategije protiv nasilja nad djecom u BiH za period 2011.-2014.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>MLJPI BiH</i>
<i>Rok:</i>	<i>april 2011.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Usvojena Strategija</i>

<u>Mjera 2</u>	Provedba aktivnosti utvrđenih Strategijom
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Sve institucije uključene u provedbu Strategije</i>
<i>Rok:</i>	<i>Predviđen Strategijom</i>
<i>Indikator:</i>	<i>izveštaj Monitoring tima o provedbi Strategije</i>

¹⁶ CRC/C/15/Add. 259 u poglavlju D, alineja 4, tačke 42. i 43

<u>Mjera 3</u>	Provedba aktivnosti utvrđenih Strategijom prevencije i borbe protiv nasilja u porodici za BiH za period 2009. – 2011.
Nosioci posla:	<i>Sve institucije uključene u provedbu Strategije</i>
Rok:	<i>predviđeno Strategijom</i>
Indikator:	<i>izvještaj Monitoring tima o provedbi Strategije</i>

5. 3. Maloljetničko prestupništvo i postupanje s maloljetnim počiniteljima kaznenih djela¹⁷

Prilikom analize oblasti maloljetničkog prestupništva uočen je porast kriminaliteta maloljetnika u BiH. Zbog ove pojave ukazala se potreba izrade Strategije protiv maloljetničkog prestupništva u BiH za period 2006. -2010. godine, kao izraz odgovornosti organa i institucija u BiH, na svim nivoima, ostvarenjem međunarodno preuzetih obaveza na temelju međunarodnih konvencija o ljudskim pravima, posebno pravima djeteta. U skladu sa navedenom Strategijom na nivou entiteta, kantona i općina bilo je potrebno osigurati unapređenje statistike, međusektorski pristup i tijesnu saradnju stručnjaka i institucija, finansijsko i stručno pomaganje NVO koje sudjeluju u implementaciji Strategije, uspostavu operativnih timova za prevenciju maloljetničkog prestupništva na lokalnom nivou, poticanje i finansijsku potporu za istraživački rad, neophodna prioritetna ulaganja u ljudske resurse i infrastrukturu za provođenje odgojnih mjera i podizanja svijesti javnosti o pitanjima vezanim za sistem maloljetničkog pravosuđa. Ovom Strategijom utvrđeni su strateški ciljevi i akcijski planovi, te u okviru svakog strateškog cilja aktivnosti, nositelji, period provođenja aktivnosti, period praćenja aktivnosti, indikatori i prioriteti. Strateški ciljevi utvrđeni ovom Strategijom odnose se na: zakonodavstvo, alternativne mjere, institucionalni tretman, prevenciju i primjenu krivičnog zakonodavstva u praksi. Radi dosljednog praćenja izvršenja aktivnosti iz akcionih planova, uspostavljeno je Koordinacijsko tijelo za praćenje provedbe Strategije na nivou BiH.

S obzirom da su u okviru navedenog dokumenta utvrđeni ciljevi i mjere za sprečavanje maloljetničkog prestupništva, sačinjen je izvještaj o provođenju Strategije protiv maloljetničkog prestupništva u BiH (2006. – 2010.).

Posebni cilj: Smanjenje stope maloljetničkog prestupništva i osiguranja humanog postupanja prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela.

¹⁷Bh vladi je preporučeno da u potpunosti uskladi svoju legislativu sa CRC ,kao i sa ostalim UN standardima o maloljetničkoj delikvenciji, kao što su Pekinška pravila, Smjernice iz Rijada, i sl., u cilju omogućavanja treninga sudija osigura pritvorske kapacitete za maloljetnike u posebnim objektima, obrazovanje maloljetnika u pritvoru, poboljša uvjete u maloljetničkim institucijama, uspostavi precizniju legislativu u oblasti prevencije, nadzor nad maloljetničkim delikventima, napravi reviziju kazni za djecu od 16 do 18 godina tako da abolira minimalnu jednogodišnju kaznu, te reducira maksimalnu kaznu od 10 godina.

<u>Mjera 1</u>	Izrada strateškog dokumenta za djecu u sukobu sa zakonom u BiH (2011. – 2014.).
<i>Nosioci posla:</i>	<i>MLJPI BiH</i>
<i>Rok:</i>	<i>april 2011.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Usvojen strateški dokument</i>

<u>Mjera 2</u>	Provedba aktivnosti utvrđenih strateškim dokumentom
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Sve institucije uključene u provedbu strateškog dokumenta</i>
<i>Rok:</i>	<i>Predviđen strateškim dokumentom</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Izveštaj Monitoring tima o provedbi strateškog dokumenta i izvještaj o provedenim preporukama UN Komiteta za prava djeteta</i>

5. 4. Prodaja djece, dječija prostitucija i dječija pornografija

Bosna i Hercegovina je postala članicom ovog protokola na osnovu Odluke o ratifikaciji Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji 2002. godine ("Službeni glasnik BiH-Međunarodni ugovori", broj 5/02), na osnovu koje je Bosna i Hercegovina potpisala akt o ratifikaciji, **04. septembra 2002.** godine. U pogledu standarda utvrđenih ovim Protokolom, Bosna i Hercegovina nije postavila ograničenja.

Prvi izvještaji Bosne i Hercegovine o implementaciji Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji, dostavljeni su Komitetu UN u julu 2008. godine. Komitet je u julu 2010. g. dostavio BiH dodatna pitanja na koja su u roku dostavljeni odgovori, te je na poziv UN Komiteta delegacija BiH prezentirala navedeni izvještaj u Ženevi, 16. 09. 2010. godine. Nakon prezentacije izvještaja, Komitet je Bosni i Hercegovini dostavio preporuke.¹⁸

Posebni cilj: Zaštita djece od prodaje, dječije prostitucije i dječije pornografije, kako bi se spriječila trgovina djecom.

¹⁸ Komitet UN je razmatrao inicijalni izvještaj Bosne i Hercegovine (CRC/C/OPSC/BIH/1) na 1554. sjednici (vidjeti CRC/C/SR.1554), održanoj 16. septembra 2010. godine i usvojio na 1583. sjednici održanoj 01. oktobra 2010. godine zaključna razmatranja i preporuke.

<u>Mjera 1</u>	Razvijati i centralizovati mehanizme za sistematično prikupljanje podataka u svim područjima koja se tiču provođenja Fakultativnog protokola, uključujući uspostavu baza podataka u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH za praćenje provođenja Konvencije i Fakultativnog protokola ¹⁹
<i>Nosioci posla:</i>	<i>MLJPI BiH</i>
<i>Rok:</i>	<i>2011./2012.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Uspostavljena baza podataka</i>

<u>Mjera 2</u>	Napraviti koordinirani sistem za sveobuhvatno prikupljanje podataka - razvrstanih, između ostalog, po dobi, spolu, geografskom položaju i društveno-ekonomskom položaju - koji pokriva sve osobe mlađe od 18 godina
<i>Nosioci posla:</i>	<i>MLJPI BiH i nadležna entitetska ministarstva i DB</i>
<i>Rok:</i>	<i>2011./2012.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Uspostavljen koordinirani sistem za sveobuhvatno prikupljanje podataka</i>

<u>Mjera 3</u>	Izraditi državni plan djelovanja usmjeren na rješavanje pitanja koja su obuhvaćena Fakultativnim protokolom i osigurati odgovarajuće ljudske i finansijske resurse za njegovo provođenje ²⁰
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Vijeće ministara BiH</i>
<i>Rok:</i>	<i>2011./2012.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Izrađen državni plan djelovanja i osigurani potrebni resursi</i>

¹⁹ 1. Komitet državi članici preporučuje da dalje razvija i centralizuje svoje mehanizme za sistematično prikupljanje podataka u svim područjima koja se tiču provođenja Fakultativnog protokola, uključujući uspostavu baza podataka u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice za praćenje provođenja Konvencije i Fakultativnog protokola. Komitet Državi članici preporučuje da napravi koordinirani sistem za sveobuhvatno prikupljanje podataka - razvrstanih, između ostalog, po dobi, polu, geografskom položaju i društveno-ekonomskom položaju - koji pokrivaju sve osobe mlađe od 18 godina. Osim toga, Komitet ponavlja svoju preporuku (CRC/C/15/Add.260 (2005), stav. 19) da Država članica provede popis stanovništva.

²⁰ 5. Komitet preporučuje da država članica izradi državni plan djelovanja usmjeren na rješavanje svih pitanja, posebno onih koja su obuhvaćena Fakultativnim protokolom i da osigura odgovarajuće ljudske i finansijske resurse za njegovo provođenje. Pri tome, država članica treba obratiti posebnu pažnju na primjenu svih odredaba Fakultativnog protokola, uzimajući u obzir Deklaraciju i Agendu za djelovanje i globalnu posvećenost koje su usvojene na prvom, drugom i trećem Svjetskom kongresu protiv komercijalnog seksualnog iskorištavanja djece, održanom u Stockholmu, Yokohami i Rio de Janeiru 1996., 2001., odnosno, 2008. godine.

<u>Mjera 4</u>	Izraditi informacione i obrazovne programe i dugoročne kampanje za podizanje svijesti o preventivnim mjerama protiv prodaje djece, dječije prostitucije i dječije pornografije i njihovim štetnim učincima ²¹
<i>Nosioci posla:</i>	<i>MLJPI, Ministarstvo sigurnosti BiH, Ministarstvo civilnih poslova BiH</i>
<i>Rok:</i>	<i>2011./2012.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Broj izrađenih informacionih i obrazovnih programa</i>

(Preporuka Komiteta se odnosila na usvajanje Državnog plana za sprečavanje prodaje djece, dječije pornografije i dječije prostitucije²², te osigurati usklađene i koordinirane aktivnosti organa za provođenje zakona kako bi se spriječila i eliminisala domaća trgovina djecom)

S obzirom da je Državni akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima 2008-2012 već usvojen od strane Vijeća ministara BiH i provode se prateće aktivnosti, a usvojen je i Akcioni plan za poboljšanje sistema zaštite od dječije pornografije i drugih oblika seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe djece putem informacionih i komunikacijskih tehnologija u BiH 2010-2012, predlaže se:

<u>Mjera 5</u>	U skladu sa preporukama Komiteta revidirati i implementirati Akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima i Akcioni plan za poboljšanje sistema zaštite od dječije pornografije i drugih oblika seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe djece putem informacionih i komunikacijskih tehnologija u BiH, koje se odnose na implementaciju gore navedenog Fakultativnog protokola. ²³
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo sigurnosti BiH - Ured državnog koordinatora i ministarstva predviđena u gore navedenim akcionim planovima</i>
<i>Rok:</i>	<i>2011.-2012.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Usvojeni revidirani akcioni planovi</i>

²¹ Komitet državi članici preporučuje da izradi, u bliskoj saradnji sa zajednicom, a posebno djecom i djecom koja su žrtve, informacione i obrazovne programe i dugoročne kampanje za podizanje svijesti o preventivnim mjerama protiv prodaje djece, dječije prostitucije i dječije pornografije i njihovim štetnim učincima. Osim toga, Komitet preporučuje da država članica širi znanje o Fakultativnom protokolu među svim relevantnim profesionalnim grupama, posebno pripadnicima policije, sudijama, tužiocima, predstavnicima medija i socijalnim radnicima.

²² Komitet državi članici preporučuje da:

(a) usvoji državni plan za sprečavanje prodaje djece, dječije pornografije i dječije prostitucije;
(b) osigura usklađene i koordinirane aktivnosti organa za provođenje zakona kako bi se spriječila i eliminisala domaća trgovina djecom i
(c) ojača mehanizme za praćenje usvajanja djece i da ratifikuje Hašku konvenciju br. 33 o zaštiti djece i saradnji koja se tiče međunarodnog usvajanja. (U prilogu 2 ovog dokumenta se nalazi preporuka Komiteta koja se odnosi na aktivnosti u vezi MJERE 5.)

5. 5. Uključivanje djece u oružane sukobe

Bosna i Hercegovina je postala članicom ovog protokola na osnovu Odluke o ratifikaciji Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o uključivanju djece u oružane sukobe 2002. godine ("Službeni glasnik BiH-Međunarodni ugovori", broj 5/02), na osnovu koje je Bosna i Hercegovina potpisala akt o ratifikaciji **04. septembra 2002.** godine. U pogledu standarda utvrđenih ovim Protokolom, Bosna i Hercegovina nije postavila ograničenja.

Prvi izvještaj na osnovu člana 8 stav 1 Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta u pogledu uključivanja djece u oružane sukobe dostavljen je Komitetu UN, u julu 2008. godine. Komitet je u julu 2010. dostavio BiH dodatna pitanja na koja su u roku dostavljeni odgovori, te je na poziv UN Komiteta delegacija BiH je prezentirala navedeni izvještaj u Ženevi, 16. 09. 2010. godine. Nakon prezentacije izvještaja, Komitet je Bosni i Hercegovini dostavio preporuke.²⁴

Posebni cilj: Sprečavanje uključivanja djece u oružane sukobe

Na osnovu preporuka Komiteta Bosni i Hercegovini da provede sljedeće aktivnosti, predlažu se sljedeće mjere:

<u>Mjera 1</u>	Osigurati da se principi i odredbe Fakultativnog protokola publikuju u široj javnosti, među djecom i državnim službenicima ²⁵
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo odbrane BiH, MLJPI, ...</i>
<i>Rok:</i>	<i>2011.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>publikovani Fakultativni protokol, broj okruglih stolova, TV i radio emisija sa relevantnim temama</i>
<u>Mjera 2</u>	U vezi sa Fakultativnim protokolom, uraditi programe edukacije za sve pripadnike oružanih snaga i sve relevantne profesionalne grupe koje rade sa djecom i za djecu, a posebno za vojne službenike koji su uključeni u regrutacije, sudije, tužioce, službenike za imigracije, parlamentarne vojne povjerenike i socijalne radnike. ²⁶

²⁴ Komitet je razmatrao inicijalni izvještaj Bosne i Hercegovine (CRC/C/OPAC/BIH/1) na 1552. sjednici (vidjeti CRC/C/SR.1552), održanoj 16. septembra 2010. godine i usvojio na 1583. sjednici održanoj 01. oktobra 2010. godine slijedeća zaključna razmatranja.

²⁵ 1. Komitet preporučuje, u smislu člana 6 stav 2, da država članica osigura da se principi i odredbe Fakultativnog protokola publikuju u široj javnosti, među djecom i državnim službenicima.

²⁶ 2. Komitet državi članici preporučuje da:

(a) nastavi jačati programe edukacije i osposobljavanja u vezi sa Fakultativnim protokolom za pripadnike oružanih snaga, uključujući i one koji se šalju u međunarodne mirovne snage i

(b) razvija sistematske programe obrazovanja i osposobljavanja u vezi sa odredbama Fakultativnog protokola za sve relevantne profesionalne grupe koje rade sa djecom i za djecu, a posebno među vojnim službenicima koji su uključeni u regrutacije, sudijama, tužiocima, službenicima za imigracije, parlamentarnim vojnim povjerenicima i socijalnim radnicima.

<i>Nosioci posla:</i>	<i>Vijeće ministara BiH, MLJPI i Ministarstvo odbrane BiH, centri za edukaciju sudija i tužilaca entiteta, Ministarstvo sigurnosti BiH</i>
<i>Rok:</i>	<i>2011./2012.</i>
<i>Indikator:</i>	<i>urađeni programi i planovi edukacije i izvještaji o provedenoj edukaciji</i>

<u>Mjera 3</u>	Parlamentarni vojni povjerenici trebaju imati poseban mandat i blisku saradnju sa Ombudsmenima BiH kako bi se osiguralo da oružane snage BiH poštuju Fakultativni protokol ²⁷
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ombudsmeni BiH i parlamentarni vojni povjerenici</i>
<i>Rok:</i>	<i>2011. i kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Ostvarena saradnja i izvještaj Ombudsmena o poštivanju Fakultativnog protokola od strane oružanih snaga</i>

<u>Mjera 4</u>	Nastaviti sa jačanjem kampanje podizanja svijesti o minama i aktivnostima deminiranja, posebno jačanjem finansiranja aktivnosti deminiranja koje preduzimaju Oružane snage Bosne i Hercegovine i razmotri uspostavu posebnih rehabilitacijskih programa za djecu pogođenu eksplozijama mina i drugim posljedicama oružanog sukoba, te osigurati da sva pogođena djeca imaju pristup takvim programima, uključujući i povećanu raspodjelu sredstava centrima za socijalni rad i povećanje pokrivenosti sistemom ličnih invalidnina. ²⁸
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Vijeće ministara BiH, Vlada F BiH, Vlada RS, Vlada DB i lokalne zajednice</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>broj kampanja, broj uspostavljenih posebnih rehabilitacijskih programa</i>

²⁷ 3. Komitet preporučuje da parlamentarni vojni povjerenici imaju poseban mandat kako bi se osiguralo da Oružane snage Bosne i Hercegovine poštuju Fakultativni protokol u bliskoj saradnji sa Ombudsmenom za ljudska prava Bosne i Hercegovine. Komitet, nadalje, preporučuje da država članica intenzivira napore na konsolidaciji Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine i da osigura jedinstven pristup zaštiti i promociji ljudskih prava, te posebno Konvencije i njenih fakultativnih protokola.

²⁸ 7. Komitet državi članici preporučuje da:

(a) nastavi jačati kampanje podizanja svijesti o minama i aktivnostima razminiranja, posebno jačanjem finansiranja aktivnosti razminiranja koje preduzimaju Oružane snage Bosne i Hercegovine;

(b) razmotri uspostavu posebnih rehabilitacijskih programa za djecu pogođenu eksplozijama mina i drugim posljedicama oružanog sukoba i da osigura da sva pogođena djeca imaju pristup takvim programima, uključujući i kroz povećanu raspodjelu sredstava centrima za socijalni rad i povećanje pokrivenosti sistemom ličnih invalidnina i,

(c) uspostavi proceduru za adekvatnu identifikaciju i upućivanje sve djece koja su bila uključena u oružani sukob da dobiju odgovarajuću pomoć, u skladu s članom 6 stav 3 Fakultativnog protokola.

Napomene

Komiteta preporučuje da: "Država članica preduzme korake kako bi osigurala da domaće zakonodavstvo omogući da se uspostavi praksa vanteritorijalne nadležnosti nad ratnim zločinima regrutacije i uključivanje djece u neprijateljstva, uzimajući u obzir Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda, i dalje preporučuje uspostavljanje vanteritorijalne nadležnosti za ove zločine koji su počinjeni ili protiv osobe koja je državljanin, ili ima druge veze s državom članicom, ili ih je takva osoba počinila".

S obzirom da u domaćem zakonodavstvu postoji odredba koja tretira ovu oblast, u Akcionom planu se ovo neće izdvajati kao posebna mjera.

Komiteta preporučuje da: "Država članica usvoji zakon o pravima žrtava mučenja i civilnim žrtvama rata bez odlaganja, te da osigura da djeca, žrtve oružanog sukoba ili njegovih posljedica, ne budu diskriminirana, uključujući i pri davanju ličnih invalidnina, kako bi se osigurao njihov potpuni fizički i psihološki oporavak i socijalna reintegracija".

Napominje se da su u F BiH osnovna prava civilnih žrtava rata regulisana Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom („Sl. novine F BiH“, br.36/99., 54/04., 39/06 i 14/09), kao i Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju lica sa invaliditetom („Sl. novine FBiH“, br.09/10).

U Distriktu Brčko BiH donesena je Odluka o zaštiti civilnih žrtava rata ("Sl. glasnik BD BiH, br.7/08).

U Republici Srpskoj donesen je Zakon o civilnim žrtvama rata ("Sl. glasnik RS" br.24/10).

Kao što je navedeno, u domaćem zakonodavstvu postoji odredba koja tretira ovu oblast, u Akcionom planu se ovo neće izdvajati kao posebna mjera.

Komiteta je preporučio poduzimanje aktivnosti²⁹ koje se odnose na tranzicijsku pravdu.

U globalu, ona se odnosi, svega 10%, na dječiju populaciju, te se u Akcionom planu ovo neće izdvajati kao posebna mjera.

²⁹ 8. Komitet preporučuje, u skladu s preliminarnim preporukama Radne grupe za prinudne ili prisilne nestanke, da Država članica:

(a) preduzme sve potrebne mjere za provođenje Strategije za tranzicijsku pravdu, posebno izradom akcionog plana sa jasno definiranim aktivnostima i odgovarajućim nadležnostima podijeljenim između državnih i entitetskih ministarstava i institucija i dodjeljivanjem odgovarajućih finansijskih sredstava;

(b) pojača rad na istragama, sudskom gonjenju, otkrivanju mjesta, zaštiti svjedoka, te sudskim mehanizmima, te da dovrši i objavi Državni registar nestalih lica, kako bi se smanjila politizacija i opstrukcija pri identifikovanju i utvrđivanju istine o sudbini nestalih lica;

(c) osigura da porodice djece koja su bila podvrgnuta nasilnom ili prisilnom nestanku imaju pristup zadovoljštini i naknadi štete, posebno osnivanjem Fonda za porodice nestalih lica koji je predviđen Zakonom o nestalim licima i

(d) ratifikuje Međunarodnu konvenciju o zaštiti svih lica od prisilnog nestanka, koja je već potpisana.

<u>Mjera 5</u>	Sačiniti programe koji će u skladu sa preporukama Komiteta obuhvatiti sve aktivnosti ³⁰ u cilju zaštite djece, a prema odredbama Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o uključivanju djece u oružane sukobe
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Predsjedništvo BiH</i>
<i>Rok:</i>	<i>2011. godina</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Sačinjeni programi</i>

<u>Mjera 6</u>	Nastaviti sa širenjem znanja o Fakultativnom protokolu ³¹
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo odbrane BiH</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>medijske kampanje</i>

³⁰ 9. Komitet preporučuje Državi članici da:

- (a) nastavi jačanje saradnje s relevantnim međunarodnim i regionalnim organizacijama što se tiče kontrole i eliminisanja viška malog i lakog oružja, uključujući i onog u vlasništvu civilnog stanovništva;
- (b) pojača kampanje koje organizuju organi za provođenje zakona na državnom i entitetskim nivoima kako bi se osiguralo da se od civila prikupi svo malo i lako oružje;
- (c) osigura izričitu zabranu trgovine i izvoza malog i lakog oružja u zemlje koje su poznate po tome da su djeca u njima bila ili su uključena u oružani sukob, i
- (d) osigura da se nezakonite aktivnosti, uključujući proizvodnju i trgovinu malog i lakog oružja, smatraju krivičnim djelom, da se vodi evidencija i vatreno oružje označi, uzimajući u obzir Protokol protiv nezakonite proizvodnje i trgovine vatrenim oružjem, njegovim dijelovima, komponentama i municijom, koji dopunjuje Konvenciju Ujedinjenih naroda za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala.

³¹

Daljni rad

Komitet preporučuje da Država članica preduzme sve odgovarajuće mjere kako bi se osiguralo puno provođenje ovih preporuka, između ostalog i tako što će ih dostaviti šefu države, Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine, Vrhovnom sudu oba entiteta, Parlamentarnoj skupštini (i Domu naroda i Zastupničkom domu), nadležnim ministarstvima i državnim, entitetskim, kantonalnim i lokalnim vlastima, kada je to primjenjivo, na odgovarajuće razmatranje i dalje postupanje.

Širenje znanja

Komitet preporučuje da inicijalni izvještaj i pisani odgovori koje je podnijela Država članica i odnosne preporuke (zaključna razmatranja) budu dostupni širokoj javnosti, uključujući i putem interneta (ali ne isključivo), organizacijama građanskog društva, grupama mladih, stručnim grupama i djeci, kako bi došlo do debate i svijesti o Fakultativnom protokolu, njegovom provođenju i praćenju.

IV. PRIKUPLJANJE PODATAKA I DRUGIH POKAZATELJA

U pogledu realizacije utvrđenih ciljeva, veoma važno mjesto zauzima pitanje prikupljanja podataka i drugih pokazatelja, a na osnovu kojih se osiguravaju neophodne informacije radi realizacije utvrđenih ciljeva i mjera u okviru ovog dokumenta.

U Bosni i Hercegovini još uvijek nije uspostavljen održivi sistem prikupljanja podataka o stanju dječijih prava, a posebno pokazatelja koji se odnose na specifične potrebe određenih ranjivih kategorija djece, što otežava planiranje i osiguravanje najvažnijih osnovnih prava djece. Otežano je izračunavanje osnovnih pokazatelja ljudskog razvoja, kao što su smrtnost dojenčadi, pismenost odraslih, uposlenost i siromaštvo. Sličan problem pojavljuje se i u drugim oblastima koje su od značaja za adekvatan razvoj i zaštitu djece u BiH.

U cilju realizacije ovih aktivnosti, potrebno je u narednom periodu realizovati sljedeće mjere:

<u>Mjera 1</u>	Potrebno je definirati metodologiju prikupljanja svih podataka i ostalih pokazatelja prema sektorima, odnosno, utvrditi plan prikupljanja podataka i drugih pokazatelja o provođenju Akcionog plana za djecu BiH 2011.-2014.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>MLJPI u saradnji sa nadležnim ministarstvima i agencijama za statistiku</i>
<i>Rok:</i>	<i>6 mjeseci po usvajanju Akcionog plana</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Pripremljen plan praćenja implementacije</i>
<u>Mjera 2</u>	Redovno prikupljati i razmjenjivati podataka, te provoditi aktivnosti na obradi i redovnom izvještavanju nadležnog tijela za praćenje Akcionog plana i drugih nosioca aktivnosti.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Vijeće za djecu BiH (MLJPI u saradnji sa nadležnim entitetskim zavodima za statistiku i resornim ministarstvima)</i>
<i>Rok:</i>	<i>svake godine</i>
<i>Indikator:</i>	<i>-Uspostavljen održivi sistem za prikupljanje podataka -izrađeni redovni godišnji izvještaji o provođenju AP</i>

V. IZVJEŠTAVANJE I KOORDINACIJA

Provođenje Akcionog plana kao strateškog akta Bosne i Hercegovine, usmjerenog na implementaciju ciljeva koji se odnose na prava djece, odnosno, na implementaciju Konvencije o pravima djeteta i ostalih međunarodnih akata iz oblasti dječije zaštite, što je zajednička odgovornost vlasti Bosne i Hercegovine, odnosi se na cijeli prostor Bosne i Hercegovine, naročito u pogledu ispunjavanja međunarodnih obaveza. Potrebno je osigurati da sve vlade, u okviru svojih nadležnosti u provođenju ciljeva Akcionog plana, donesu svoje operativne akcijske planove.

Također, sve ostale institucije uključene u provođenje ovog plana imaju obavezu praćenja ostvarenih ciljeva postavljenih u Akcionom planu i obavezu da dostave tražene podatke na godišnjem nivou.

U svrhu izvještavanja, prije svega Vijeća ministara BiH i vlada entiteta, i radi eventualne izmjene, dopunjavanja i donošenja novog Akcionog plana radi efikasnosti praćenja primjene Konvencije o pravima djeteta i izvršenja ostalih međunarodnih obaveza, potrebno je uspostaviti trajni mehanizam razmjene informacija i ostalih podataka i pokazatelja, te uspostaviti dobru komunikaciju i koordinacije između svih nosioca implementacije ovog plana.

Kako bi se na adekvatan način pripremio izvještaj za Bosnu i Hercegovinu, potrebno je riješiti pitanje daljeg rada Vijeća za djecu BiH.

Isto se uspostavlja kao savjetodavno i koordinirajuće tijelo Vijeća ministara BiH, u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, ima status interresornog stručnog savjetodavnog tijela, koje inicira i aktivno učestvuje u izradi, monitoringu realizacije strateških, planskih i akcionih dokumenata iz oblasti prava djece u Bosni i Hercegovini, zatim, mjera i aktivnosti za unapređenje ostvarivanja prava djece i aktivnostima zagovaranja i promocije prava djece. Svoje inicijative, izvještaje, stručne analize i preporuke, putem Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, dostavlja Vijeću ministara BiH na dalji postupak.

<u>Mjera 1</u>	Rješavanje pitanja uspostave novog saziva Vijeća za djecu BiH ³² (usaglašavanje odluke)
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH u saradnji sa ostalim uključenim ministarstvima</i>
<i>Rok:</i>	<i>april 2011. (uspostava Vijeća do kraja 2011.)</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Usvojena nova odluka i uspostavljeno Vijeće za djecu BiH</i>

³² Komitet preporučuje da država članica odmah preduzme mjere kako bi aktivirala Vijeće za djecu Bosne i Hercegovine i da uspostavi sektor za ljudska prava djece u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice. Dalje preporučuje da država članica razmotri mogućnost da Vijeće za djecu, ili novi sektor za ljudska prava djece, ili neko drugo odgovarajuće tijelo, budu zaduženi za koordinaciju i ocjenu provođenja Konvencije i ova dva fakultativne protokola i da mu pruži kadrovska, tehnička i finansijska sredstva i ovlaštenja u okviru Vlade za efikasno provođenje svog mandata.

<u>Mjera 2</u>	Izrada godišnjeg izvještaja o provođenju Akcionog plana za djecu BiH 2011-2014 koji se dostavlja na usvajanje Vijeću ministara BiH
Nosioci posla:	<i>Vijeće za djecu BiH</i>
Rok:	<i>svake godine-januar naredne za prethodnu godinu</i>
Indikator:	<i>Izrađen i usvojen izvještaj od strane Vijeća ministara BiH</i>

<u>Mjera 3</u>	Razmotriti mogućnost izrade sistematizacije radnih mjesta radi uspostave Odjela za prava djeteta u okviru Sektora za ljudska prava. ³³
Nosioci posla:	<i>MLJPI i Vijeće ministara BiH</i>
Rok:	<i>2011.</i>
Indikator:	<i>Uspostavljen Odjel za prava djeteta</i>

³³ Komitet preporučuje da država članica odmah preduzme mjere kako bi aktivirala Vijeće za djecu BiH i da uspostavi Sektor za ljudska prava djece u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice. Dalje preporučuje da država članica razmotri mogućnost da Vijeće za djecu, ili novi sektor za ljudska prava djece, ili neko drugo odgovarajuće tijelo, budu zaduženi za koordinaciju i ocjenu provođenja Konvencije i ova dva fakultativna protokola i da mu pruži kadrovska, tehnička i finansijska sredstva i ovlaštenja u okviru Vlade za efikasno provođenje svog mandata.

VI. FINANSIRANJE - STVARANJE UVJETA ZA OSTVARENJE PLANA

U skladu sa donesenim godišnjim operativnim planom mjera za provođenje Akcionog plana za djecu BiH 2011-2014, potrebno je za svaku godinu provoditi aktivnosti na lobiranju nadležnih institucija, kako bi se za sve dijelove plana osigurala finansijska sredstva u budžetima svih nivoa vlasti, te zajednički planirali projekti i druge akcije za iznalaženje dodatnih prihoda za potrebe dječije zaštite, kao i mogućnost objedinjavanja resursa za postizanje postavljenih ciljeva.

Također, nastaviti saradnju sa UNICEF-om koji je pružio i pruža podršku u svim akcijama koje se poduzimaju u Bosni i Hercegovini u cilju implementacije Konvencije o pravima djeteta, kao i drugim međunarodnim organizacijama.

UNICEF je pružio podršku i pri izradi Akcionog plana za djecu Bosne i Hercegovine 2011. – 2014.

<u>Mjera 1</u>	Izrada godišnjeg operativnog plana rada za provođenje Akcionog plana za djecu BiH 2011-2014
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Vijeće za djecu BiH u saradnji sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH, Ministarstvo finansija i trezora BiH, Ministarstvo finansija RS, Federalno ministarstvo finansija, Trezor Distrikta Brčko BiH.</i>
<i>Rok:</i>	<i>ova mjera se donosi za svaku godinu</i>
<i>Indikator:</i>	<i>Doneseni godišnji operativni planovi</i>

VII. PLANIRANJA , EDUKACIJA, STVARANJE LOKALNIH RESURSA

Provođenje Akcionog plana bit će otežano ukoliko se ne predvidi mjera koja će imati za cilj da se sa planiranim aktivnostima Akcionog plana upoznaju svi nivoi vlasti.

Ova aktivnost podrazumijeva preduzimanje posebnih akcija koje su usmjerene na podizanje svijesti, odnosno, izradu programa koji imaju za cilj stvaranje lokalnih resursa i osposobljavanje lokalnih nivoa za lično planiranje i praćenje svojih aktivnosti-izrada lokalnih planova za djecu.

Akcioni plan za djecu će biti promoviran od strane Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH i Vijeća za djecu BiH, a očekujemo da će u ove aktivnosti biti aktivno uključena ostala ministarstva, međunarodne organizacije, prije svega UNICEF, „Save the Children“ Norway i ostale međunarodne organizacije koje su davale podršku dosadašnjim aktivnostima.

<u>Mjera 1</u>	U svrhu realizacije ovih aktivnosti, u okviru operativnog plana rada na provođenju Akcionog plana za djecu BiH 2011-2014, potrebno je organizirati više sastanaka sa širim brojem predstavnika lokalnog nivoa vlasti, organizirati radionice, okrugle stolove i tematske konferencije, a s ciljem zagovaranja provođenja mjera na lokalnom nivou.
<i>Nosioci posla:</i>	<i>Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH u saradnji s Vijećem za djecu BiH i ostalim ministarstvima entiteta, Distrikta Brčko i kantona.</i>
<i>Rok:</i>	<i>kontinuirano</i>
<i>Indikator:</i>	<i>tematske konferencije i okrugli stolovi</i>

VIII. SARADNJA S MEDIJIMA I CIVILNIM SEKTOROM

Da bi se olakšala implementacija Akcionog plana, nosioci aktivnosti implementacije obavezni su uspostaviti transparentnu komunikaciju sa NVO sektorom, u cilju iznalaženja dodatnih mogućnosti za popravljavanje nivoa prava djece u Bosni i Hercegovini. Ove aktivnosti potrebno je provoditi kontinuirano u saradnji sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH, u okviru Vijeća za djecu BiH, radi izbjegavanja dupliranja aktivnosti.

NVO sektor je uspostavio koaliciju od 14 NVO-a sa područja cijele Bosne i Hercegovine, koje su 18. 12. 2009. godine potpisale Memorandum o saradnji. Za promociju dječijih prava, NVO koalicija može biti transparentno uključena u implementaciju ovog Akcionog plana, što se može regulisati posebnim sporazumom o partnerstvu sa navedenom NVO koalicijom.

IX. ZAKLJUČCI

Sastavni dio ovog Akcionog plana bit će i preporuke UN Komiteta o pravima djeteta koje će Bosni i Hercegovini biti dostavljene nakon razmatranja drugog, trećeg i četvrtog periodičnog izvještaja BiH o provođenju Konvencije o pravima djeteta.

X. NOSITELJI AKTIVNOSTI:

BOSNA I HERCEGOVINA

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - (Vijeće za djecu BiH, Agencija za ravnopravnost spolova BiH)

Ministarstvo civilnih poslova (koje ima koordinirajuću ulogu u oblasti obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite)

Ministarstvo pravde

Ministarstvo sigurnosti - Služba za poslove sa strancima, Ured državnog koordinatora

Ministarstvo vanjskih poslova

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Federacija Bosne i Hercegovine

Vlada F BiH

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike

Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica

Kantonalna ministarstva (deset kantonalnih ministarstava)

Centri za socijalni rad i službe za socijalnu zaštitu

Zavodi i domovi

Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova

Kantonalna ministarstva unutrašnjih poslova

Federalno ministarstvo zdravstva

Kantonalna ministarstva zdravstva

Federalni zavod za javno zdravstvo

Federalni zavod za zdravstveno osiguranje i reosiguranje

Kantonalni zavodi za zdravstveno osiguranje

Zdravstvene ustanove svih nivoa, posebno primarnog

Vlada F BiH-Ministarstvo obrazovanja i nauke

Federalno ministarstvo obrazovanja

Kantonalna ministarstva obrazovanja

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Republika Srpska

Vlada RS

Savjet za djecu RS

Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS

Javni fonda za dječiju zaštitu RS

Centri za socijalni rad (45 centara)

Općinske službe za socijalnu i dječiju zaštitu (14 službi)

Ustanove socijalne i dječije zaštite

Ministarstvo unutrašnjih poslova RS

Institut za zdravstvenu zaštitu RS

Fond zdravstvenog osiguranja RS

Ministarstvo prosvjete i kulture RS

Ministarstvo porodice, omladine i sporta RS i lokalne zajednice

Distrikt Brčko BiH

Gradonačelnik

Odjel za zdravstvo i ostale usluge (u rangu ministarstva)

Zdravstvene ustanove

Vlada Distrikta Brčko -Odjeljenje za obrazovanje

Pododjeljenje za socijalnu zaštitu Distrikta Brčko BiH

Prilog broj 1.

ZAKONI

1. **Zakon o ministarstvima i drugim organima uprave BiH** (Sl. glasnik BiH, broj 5/03,42/04, 45/06, 88/07, 35/09, 59/09)
2. **Zakon o federalnim ministarstvima i drugim tijelima federalne uprave** (Sl. novine FBiH, broj 52/02, 19/03, 38/05, 2706, 8/06, 61/06)
3. **Zakon o organizaciji i organima uprave u FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 35/05)
4. **Zakon o ministarstvima RS** (Sl. glasnik RS, broj 70/02, 33/04 i 118/05)
5. **Zakon o inspekcijama u FBiH** (Sl. novine FBiH broj 69/05)
6. **Zakon o inspekcijama RS** (Sl. glasnik RS, broj 113/05, 1/08)
7. **Zakon o inspekciji BDBiH** (Sl. glasnik BDBiH, broj 24/08 ispr. 25/08)
8. **Zakon o sudu BiH** (Sl. glasnik BiH, broj 52/00,43/02 – prečišćeni tekst u 49/09)
9. **Zakon o sudovima FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 38/05 i 22/06)
10. **Zakon o sudovima u RS** (Sl. glasnik RS, broj 109/05,1/04,37/06,119/08,58/09)
11. **Zakon o sudovima u BDBiH** (Sl.glasnik BDBiH, broj 19/07)
12. **Zakon o Ombudsmanima BiH** (Sl. glasnik BiH broj, 32/00,35/04, 32/06)
13. **Zakon o zabrani diskriminacije u BiH** (Sl. glasnik BiH, broj 59/09)
14. **Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH** (Sl. glasnik BiH, broj 16/03)
15. **Zakon o zaštiti prava nacionalnih manjina BiH** (Sl.glasnik BiH,broj 12/03, 93/08)
16. **Zakon o zaštiti prava nacionalnih manjina FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 56/08)
17. **Zakon o zaštiti prava nacionalnih manjina RS** (Sl. glasnik RS, broj 2/05)
18. **Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu** (Sl. glasnik BiH, broj 36/08)
19. **Zakon o državljanstvu BiH** (Sl. glasnik BiH, broj 4/97, 13/99, 41/02, 6/03, 14/03, 82/05)
20. **Zakon o državljanstvu FBiH** (Sl. novine broj FBiH, broj 43/01,22/09)
21. **Zakon o državljanstvu RS** (Sl. glasnik RS, broj 35/99, 17/00, 64/05 i 58/09)
22. **Zakon o izboru entitetskog državljanstva osoba sa prebivalištem u BDBiH** (Sl. Glasnik BDBiH, broj 3/04)
23. **Zakon o jedinstvenom matičnom broju** (Sl. glasnik BiH, broj 32/01, 63/08)
24. **Zakon o prebivalištu i boravištu državljana BiH** (Sl.glasnik BiH,broj 32/01,56/08)
25. **Zakon o ličnoj karti građana BiH** (Sl. glasnik BiH, broj 32/01, 16/02, 32/07, 56/08)
26. **Zakon o putnim ispravama BiH** (Slglasnik BiH, broj 4/97, 1/99,9/99, 27/00, 32/00, 19/01, 47/04, 53/07, 15/08, 33/08, 39/08)
27. **Zakon o matičnim knjigama FBiH** (Sl. list RBiH, broj 20/92, 13/04)732
28. **Zakon o matičnim knjigama RS** (Sl. glasnik RS, broj 18/99)
29. **Zakon o matičnim knjigama BDBiH** (Sl. glasnik BDBiH, broj 18/02, 29/05)
30. **Zakon o ličnom imenu FBiH** (Sl. list RBiH, broj 35/71, 38/86, 37/88, 33/90)733
31. **Zakon o ličnom imenu RS** (Sl. glasnik RS, broj 27/93, 15/00)
32. **Zakon o ličnom imenu BDBiH** (Sl. glasnik BDBiH, broj 8/02, 29/05)
33. **Zakon o zaštiti ličnih podataka** (Sl. glasnik BiH, broj 49/06)
34. **Zakon o zaštiti tajnih podataka** (Sl. glasnik BiH, broj 54/05)
35. **Zakon o upravnom postupku BiH** (Sl. glasnik BiH, broj 29/02, 12/04)
36. **Zakon o upravnom postupku FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 2/98)
37. **Zakon o upravnom postupku RS** (Sl. glasnik RS broj 13/02)
38. **Zakon o upravnom postupku BDBiH** (Sl.glasnik BDBiH, broj 3/00, 5/00, 9/02, 8/03, 8/04, 25/05, 8/07, 10/07, 19/07, 2/08)
39. **Zakon o upravnom sporu BiH** (Sl. glasnik BiH, broj 19/02, 88/07,83/08)
40. **Zakon o upravnom sporu FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 9/05)
41. **Zakon o upravnom sporu RS** (Sl. glasnik RS broj 109/05)

42. **Zakon o upravnom sporu BDBiH** (Sl.glasnik BDBiH, broj 4/00, 1/07)
43. **Krivični zakon BiH** (Sl. glasnik BiH, broj 37/03,54/04,61/04, 30/05,55/06, 32/07 i 8/10)
44. **Krivični zakon FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 36/03 ispr. 21/04, 69/04, 18/05)
45. **Krivični zakon RS** (Sl. glasnik RS broj 49/03, 108/04, 37/06, 70/06) i prečišćeni tekst, Sl. glasnik RS broj 100/09)
46. **Krivični zakon BDBiH** (Sl. glasnik BDBiH, broj 10/03, 45/04, 6/05)
47. **Zakon o krivičnom postupku FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 35/03, ispr. 56/03, ispr. 37/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09)
48. **Zakon o krivičnom postupkom RS** (Sl. glasnik RS, broj 50/03, 111/04, 115/04, 29/07)
49. **Zakon o krivičnom postupku BDBiH** (Sl. glasnik BDBiH, broj 10/03, 48/04, 6/05, 14/07, 19/07, 21/07, 2/08,17/09)
50. **Zakon o krivičnom postupku BiH** (Sl. glasnik BiH, broj 36/03, 13/05, 48/05, 76/06, 32/07, 76/07, 58/08, 12/09, 16/09 i 93/09)
51. **Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera BiH** (Sl. glasnik BiH, broj 13/05, 97/07, 37/09 i prečišćeni tekst 12/10)
52. **Zakon o izvršenju krivičnih sankcija u FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 44/98, 42/99, 12/09)
53. **Zakon o izvršenju krivičnih i prekršajnih sankcija RS** (Sl. glasnik RS, broj 64/01, 24/04)
54. **Zakon o izvršenju krivičnih i prekršajnih sankcija BDBiH** (Sl. glasnik BDBiH, broj 8/00 izmj. 1/01, 19/07, 36/07)
55. **Zakon o prekršajima FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 31/06)
56. **Zakon o prekršajima RS** (Sl. glasnik RS, broj 34/06, 1/09)
57. **Zakon o prekršajima BDBiH** (Sl. glasnik BDBiH, broj 24/07)
58. **Zakon o parničnom postupku FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 53/03, 73/05, 19/06)
59. **Zakon o parničnom postupku RS** (Sl. glasnik RS, broj 58/03, 85/03, 74/05)
60. **Zakon o parničnom postupku BDBiH** (Sl. glasnik BDBiH, broj 8/09)
61. **Zakon o vanparničnom postupku FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 2/98, 39/94, 73/05)
62. **Zakon o vanparničnom postupku RS** (Sl. glasnik RS, broj 10/89, 74/05)
63. **Zakon o vanparničnom postupku BDBiH** (Sl. glasnik BDBiH, broj 5/01)
64. **Zakon o nasljeđivanju FBiH** (preuzet iz SRBiH, prečišćeni tekst objavljen u Sl. listu broj 7/80, ispravka 15/80)
65. **Zakon o nasljeđivanju RS** (Sl. glasnik, broj 1/09 i ispravka 55/09)
66. **Zakon o nasljeđivanju BDBiH** (preuzet iz SRBiH, prečišćeni tekst objavljen u Sl. listu broj 7/80, ispravka 15/80)
67. **Zakon o obligacionim odnosima FBiH** (Sl. list RBiH, broj 2/92, 13/93, 13/94 Zakon O preuzimanju Zakona o obligacionim odnosima bivše SFRJ, izmjene)
68. **Zakon o obligacionim odnosima RS** (Sl. glasnik RS, broj 17/93, 3/96, 39/03, 74/04 i 19/05)
69. **Zakon o obligacionim odnosima BDBiH** 734
70. **Zakon o izvršnom postupku pred sudom BiH** (Sl. glasnik BiH, broj 18/03)
71. **Zakon o izvršnom postupku FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 32/03, 33/06, ispr. 39/06, 39/09)
72. **Zakon o izvršnom postupku RS** (Sl. glasnik RS, broj59/03,85/03,64/05,118/07)
73. **Zakon o izvršnom postupku BDBiH** (Sl. glasnik BDBiH, broj 8/00, 1/01, 5/02, 8/03,2/08)
74. **Zakon o sportu BiH** (Sl. glasnik BiH, broj 27/08)
75. **Zakon o sportu RS** (Sl. glasnik RS, broj 4/02, 30/08, ispr. 102/08)
76. **Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH** (Sl. glasnik BiH, broj 5/04)

77. **Zakon o Društvu crvenog križa/krsta BiH** (Sl. glasnik BiH, broj 49/04)
78. **Zakon o Crvenom križu/krstu FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 28/06)
79. **Zakon o Crvenom krstu RS** (Sl. glasnik RS, broj 18/94, 110/03)
80. **Zakon o udruženjima i fondacijama BiH** (Sl. glasnik BiH, broj 32/01, 42/03, 63/08)
81. **Zakon o udruženjima i fondacijama FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 45/02, 63/08)
82. **Zakon o udruženjima i fondacijama RS** (Sl. novine RS, broj 52/01, 42/05)
83. **Zakon o udruženjima i fondacijama Brčko Distrikt BiH** (Sl. glasnik BDBiH, broj 12/02)
84. **Zakon o slobodi pristupa informacijama BiH** (Sl. glasnik BiH, broj 28/00, 45/06)
85. **Zakon o slobodi pristupa informacijama RS** (Sl. glasnik RS, broj 20/01)
86. **Zakon o slobodi pristupa informacijama u FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 32/01)
87. **Zakon o medijima Kantona Sarajevo** (Sl. novine Kantona Sarajevo, broj 13/98, 10/02)
88. **Zakon o javnom informisanju TK** (Sl. novine TK, broj 15/00, 9/04)
89. **Zakon o javnom informisanju Zeničko-dobojskog kantona** (Sl. novine, broj 13/98)
90. **Zakon o medijima Bosansko-podrinjskog kantona** (Sl. novine, broj 17/01)
91. **Zakon o javnom informiranju** (Sl. novine, broj 8/97)
92. **Porodični zakon FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 35/05, 41/05)
93. **Porodični zakon RS** (Sl. glasnik RS, broj 54702, 41/08)
94. **Porodični zakon BDBiH** (Sl. glasnik BDBiH, broj 23/97)
95. **Zakon o dječijoj zaštiti RS** (Sl. glasnik RS, broj 4/02, 17/08, 1/09)
96. **Zakon o dječijoj zaštiti BDBiH** (Sl. glasnik BDBiH, broj 1/03, 4/04, 21/05, 19/07, 2/08)
97. **Zakon o zaštiti od nasilja FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 22/05)
98. **Zakon o zaštiti od nasilja RS** (Sl. glasnik RS, broj 118/05, 17/08)
99. **Zakon o zdravstvenoj zaštiti FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 29/97, 7/02)
100. **Zakon o zdravstvenoj zaštiti RS** (Sl. glasnik RS, broj 18/99, ispr. 23/99, 58/01, 62/02)
101. **Zakon o zdravstvenoj zaštiti BDBiH** (Sl. glasnik BDBiH, broj 02/01, 19/07, 2/08)
102. **Zakon o zdravstvenom osiguranju FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 30/97, 7/02, 70/08)
103. **Zakon o zdravstvenom osiguranju RS** (Sl. glasnik RS, broj 18/99, 70/01, 51/01, 17/08, 1/09)
104. **Zakon o zdravstvenom osiguranju BDBiH** (Sl. glasnik BDBiH, broj 1/02, 7/02, 19/07, 2/08, 34/08)
105. **Zakon o sprečavanju i suzbijanja opojnih droga** (Sl. glasnik BiH, broj 8/06)
106. **Zakon o proizvodnji i prometu opojnih droga RS** (Sl. glasnik RS, broj 110/03 isp. - 24/04)
107. **Zakon o zabrani pušenja duvanskih proizvoda na javnim mjestima** (Sl. glasnik RS, broj 46/04)
108. **Zakon o zabrani prodaje duvanskih proizvoda osobama mladim od 18 godina** (Sl. glasnik RS broj 46/04)
109. **Zakon o zabrani reklamiranja duvanskih proizvoda** (Sl. glasnik RS broj 46/04)
110. **Zakon o ograničenoj upotrebi duhanskih prerađevina** (Sl. novine FBiH, broj 6/98, 35/98)
111. **Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 29/05)
112. **Zakon o pravima demobiliziranih branitelja i članova porodica FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 61/06, 70/07, 27/08)
113. **Zakon o izbjeglicama iz BiH i raseljenim osobama u BiH** (Sl. glasnik BiH, broj 23/99, 21/03, 33/03)
114. **Zakon o raseljenim osobama i povratnicima u FBiH i izbjeglicama iz BiH** (Sl. Novine FBiH, broj 15/05)
115. **Zakon o raseljenim osobama, povratnicima i izbjeglicama u RS** (Sl. glasnik RS, broj 42/05)

116. **Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice s djecom FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 36/99, 54/04, 39/06, 14/09)
117. **Unsko-sanski kanton - Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice s djecom** (Sl. novine, broj 5/00, 7/01)
118. **Posavski kanton - Zakon o socijalnoj zaštiti** (Narodne novine, broj 5/04)
119. **Tuzlanski kanton - Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice s djecom** (Sl. novine, broj 12/00, 15/02, 13/03, 8/06)
120. **Zeničko-dobojski kanton - Zakon o raseljenim osobama, prognanicima i izbjeglicama povratnicima** (Sl. novine, broj 8/04, 10/08)
121. **Bosanskopodrinjski kanton - Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice s djecom** (Sl. novine, broj 7/08)
122. **Srednjobosanski kanton - Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice s djecom** (Sl. novine Kantona, broj 10/05, 2/06)
123. **Hercegovačko-neretvanski kanton - Zakon o socijalnoj zaštiti** (Narodne novine HNK, broj 3/05)
124. **Zapadnohercegovački kanton - Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice s djecom** (Narodne novine, broj 16/01, 11/02, 4/04, 9/05)
125. **Sarajevski kanton - Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice s djecom** (Sl. novine kantona, broj 16/02, 8/03, 22/05, 2/06, 21/06)
126. **Kanton 10 - Zakon o socijalnoj skrbi** (Narodne novine, broj 5/98)
127. **Zakon o socijalnoj zaštiti RS** (Sl. glasnik RS, broj 5/93, 15/96, 10/03, 110/03)
128. **Zakon o socijalnoj zaštiti BDBiH** (Sl. glasnik BDBiH, broj 1/03, 4/04, 19/07)
129. **Zakon o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 37/01 i 40/02)
130. **Zakon o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama RS** (Sl. glasnik RS, broj 46/04)
131. **Zakon o zaštiti osoba sa mentalnim poremećajima BDBiH** (Sl. glasnik BDBiH, broj 12/06)
132. **Zakon o igrama na sreću FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 1/02)
133. **Zakon o igrama na sreću RS** (Sl. glasnik RS, broj 110/08)
134. **Zakon o igrama na sreću i zabavnim igrama BDBiH** (Sl. glasnik BDBiH, broj 37/04)
135. **Zakon o radu FBiH** (Sl. novine FBiH, broj 43/99, 32/00, 29/03)
136. **Zakon o radu RS** (Sl. glasnik RS, broj 55/07 – prečišćeni tekst)
137. **Zakon o radu BDBiH** (Sl. glasnik BD BiH, broj 19/06-prečišćeni tekst, izmjene i dop. 19/07 i 25/08)
138. **Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH** (Sl. glasnik BiH, broj 18/03)
139. **Okvirni zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju u BiH** (Sl. glasnik BiH, broj 88/07)
140. **Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju u BiH** (Sl. glasnik BiH, broj 63/08)
141. **Okvirni zakon o visokom obrazovanju u BiH** (Sl. glasnik BiH, broj 59/07) i **Zakon o izmjenama i dopunama Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u BiH**, (Sl. glasnik BiH, broj 59/09)
142. **Zakon o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje** (Sl. glasnik BiH, broj 88/07)
143. **Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju** (Sl. glasnik RS, broj 119/08)
144. **Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju u RS** (Sl. glasnik RS, broj 74/08)
145. **Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju u RS** (Sl. glasnik RS, broj 74/08)
146. **Zakon o visokom obrazovanju** (Sl. glasnik RS, broj 30/07)
147. **Unsko-sanski kanton:**

Zakon o osnovnom i općem srednjem odgoju i obrazovanju (Sl. novine kantona, broj 5/04)

Zakon o osnovnom i općem srednjem obrazovanju (Sl. novine, broj 5/04)

148. Posavski kanton:

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (Sl. novine Kantona, broj 8/08)

Zakon o osnovnom školstvu (Narodne novine, broj 3/04, ispr. 10/08, 8/08)

Zakon o srednjem školstvu (Narodne novine, broj 3/04, 8/08)

149. Tuzlanski kanton:

Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju (Sl. novine, broj 6/04, 7/05)

Zakon o srednjem obrazovanju (Sl. novine, broj 6/04, 7/05)

Zakon o visokom obrazovanju (Sl. novine, broj 8/08)

150. Zeničko-dobojski kanton :

Zakon o osnovnoj školi (Sl. novine, broj 5/04, 20/07)

Zakon o srednjoj školi (Sl. novine, broj 5/04, 20/07)

151. Bosansko-podrinjski kanton:

Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju (Sl. novine, broj 5/04)

Zakon o srednjoj školi (Sl. novine, broj 5/04)

152. Srednjobosanski kanton:

Zakon o osnovnom školstvu (Sl. novine, broj 11/01, 11/04, 17/04)

Zakon o srednjem školstvu (Sl. novine, broj 11/01, 11/04, 17/04)

153. Hercegovačko-neretvanski kanton:

Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju (Narodne novine, broj 5/00, 4/04)

Zakon o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju (Narodne novine, broj 8/00, 4/04, 8/06, 3/08)

154. Zapadnohercegovački kanton:

Zakon o osnovnom školstvu (Sl. novine, broj 6/04, 8/04, 14/08)

Zakon o srednjem školstvu (Narodne novine, broj 6/04, 8/04, 8/08, 14/08)

155. Kanton Sarajevo:

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (Sl. novine Kantona broj 26/08),

Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju (Sl. novine Kantona, broj 10/04, 21/06, 26/08)

Zakon o srednjem obrazovanju (Sl. novine, broj 10/04, 34/07)

Zakon o visokom obrazovanju (Sl. novine, broj 43/08)

156. Kanton 10:

Zakon o osnovnom školstvu (Narodne novine, broj 12/04)

Zakon o srednjem školstvu (Narodne novine, broj 12/04)

157. Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju BDBiH (Sl. glasnik, BD BiH, broj 13/07, 39/08)

158. Zakon o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama BDBiH (Sl. glasnik BDBiH, broj 10/08 ispr. 25/08)

159. Zakon o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou FBiH (Sl. novine FBiH 2/06)

Samo RS

160. Zakon o ombudsmenu za djecu (Sl. glasnik RS, broj 103/08)

161. Zakon zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnim licima u krivičnom postupku RS (S. Glasnik RS, broj 13/10)

Podzakonski akti

Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima , „Službeni glasnik BiH“ broj 64/07
Pravilnik o uslovima i kriterijima za finansiranje programa u oblasti porodice , „Službeni glasnik RS“ broj 112/06, 64/07
Pravilnik o načinu i postupku ostvarivanja prava zaposlenog roditelja da radi sa jednom polovinom punog radnog vremena , radi pojačane njege i staranja o djetetu sa psihofizičkim smetnjama u razvoju,
„Službeni glasnik RS“ broj 14/03
Pravilnik o ocjenjivanju sposobnosti lica u postupku ostvarivanja prava iz socijalne zaštite , „Službeni glasnik RS“ broj 18/04
Uputstvo o sprovođenju prvostepenog postupka razvrstavanja lica sa smetnjama u fizičkom i psihičkom razvoju , „Službeni glasnik RS“ broj 15/07
Pravilnik o razvrstavanju lica sa smetnjama u fizičkom i psihičkom razvoju , „Službeni glasnik RS“ broj 115/03
Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, opreme, potrebnim stručnim i drugim radnicima; za osnivanje ustanova socijalne zaštite , „Sl. gl. RS“, br. 26/03
Pravilnik o poslovima i normativima, stručnim kadrovima i smještajnim uslovima centra za socijalni rad, „Sl. gl. RS“, br. 4/02
Pravilnik o učešću srodnika u izdržavanju korisnika prava u socijalnoj zaštiti , „Sl. gl. RS“ br.83/02
Pravilnik o vršenju nadzora nad stručnim radom i pružanju stručne pomoći ustanovama socijalne zaštite RS , „Sl. gl. RS“, br. 67/02
Pravilnik o kriterijumima i mjerilima za utvrđivanje cijene usluga za smještaj korisnika, cijenu programa za vršenje radnog osposobljavanja korisnika i cijenu programa rada za socijalni rad , „Sl. gl. RS“, br. 83/02
Pravilnik o vođenju jedinstvene matične evidencije i dokumentacije korisnika, prava, oblika, mjera i usluga socijalne zaštite , „Sl. gl. RS“, br. 80/04
Uputstvo o vođenju evidencije i dokumentacije o licima stavljenim pod starateljstvo, „Sl. gl. RS“, br. 27/04
Uputstvo o postupku usvajanja djece , „Sl. gl. RS“, br. 27/04
Uputstvo o vođenju evidencije i dokumentacije o usvojenoj djeci , „Sl. gl. RS“, br. 27/04
Uputstvo o vođenju evidencije o izdržavanju djece i roditelja, „Sl. gl. RS“, br. 27/04
Metodološko uputstvo za vršenje nadzora nad stručnim radom i pružanje stručne pomoći ustanovama socijalne zaštite Republike Srpske, „Sl. gl. RS“, br.78/02
Program transformacije socijalne zaštite u RS , „Sl. gl. RS“, br. 31/02
Odluka o planu mreža ustanova socijalne zaštite u RS , „Sl. gl. RS“, br. 100/04
Statut Fonda zdravstvenog osiguranja Republike Srpske, „Sl. gl. RS“, br. 06/04, 19/05, 63/08, 64/09, 105/09
Sporazum o načinu i postupku korišćenja zdravstvene zaštite osiguranih lica na teritoriji BiH, van teritorije entiteta, odnosno Distrikta Brčko kome osigurana lica pripadaju, „Sl. gl. RS“, br. 19/02
Odluka o minimalnom paketu zdravstvene zaštite, „Sl. gl. RS“, br. 21/01
Odluka o članovima šire porodice osiguranika i uslovima pod kojim se mogu osigurati, „Sl. gl. RS“, br. 42/01, 50/09
Pravilnik o načinu ostvarivanja zdravstvene zaštite, „Sl. gl. RS“, br.54/07, 63/08, 95/08, 42/09, 38/10, 63/10
Sadržina i obim preventivnih mjera u oblasti primarne zdravstvene zaštite, „Sl. gl. RS“, br. 54/07
Pravilnik o korišćenju zdravstvene zaštite van Republike Srpske, „Sl. gl. RS“, br.39/06, 63/08, 111/08, 42/09

Pravilnik o vođenju jedinstvene matične evidencije u oblasti zdravstvenog osiguranja, "Sl. gl. RS", br. 111/08

Pravilnik o zdravstvenoj knjižici, "Sl. gl. RS", br.91/07, 42/09

Odluka o utvrđivanju prioriternih vertikalnih programa zdravstvene zaštite od interesa za Federaciju Bosne i Hercegovine i prioriternih najsloženijih oblika zdravstvene zaštite iz određenih specijalističkih djelatnosti koje će se pružati osiguranim osobama na teritoriju Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije BiH, br. 8/05, 11/07, 44/07, 97a/07, 33/08 i 52/08

Pravilnik o uslovima i načinu obavljanja obavezne imunizacije, seroprofilakse i kemoprofilakse protiv zaraznih bolesti i o osobama koje podliježu toj obavezi, Službene novine Federacije BiH", broj 22/07 i 19/08

Naredba o uspostavi mreže koordinatora u FBiH a radi provođenja općih i posebnih mjera za zaštitu stanovništva od sindroma stečenog nedostatka imuniteta (SIDA/AIDS), Službene novine Federacije BiH", broj 46/03

Pravilnik o načinu i mjestu provedbe zaštitne mjere obaveznog liječenja od ovisnosti od alkohola, opojnih droga ili drugih psihotropnih supstanci učinilaca nasilja u porodici, Službene novine Federacije BiH, br. 23/08

Pravilnik o eksperimentalnoj primjeni integrisanog nastavnog plana i programa za prvu trijadu osnovne škole, "Sl. gl. RS", br.76/08

Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra osnovnih škola, "Sl. gl. RS", br.112/08

Pravilnik o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama u osnovnim i srednjim školama, "Sl. Gl. RS", br. 85/04

Pravilnik o eksperimentalnoj primjeni integrisanog nastavnog plana i programa za prvu trijadu osnovne škole, "Sl. Gl. RS", br. 76/08

Pravilnik o osnovima vaspitno-obrazovnog programa u ustanovama predškolskog vaspitanja i obrazovanja, "Sl. Gl. RS", br. 83/07

Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja radne knjige u predškolskim ustanovama, "Sl. Gl. RS", br. 87/07

Pravilnik o izboru i proglašenju učenika generacije u osnovnoj školi, "Sl. Gl. RS", br. 97/07

Pravilnik o izvođenju izleta, ekskurzija i škole u prirodi, "Sl. Gl. RS", br. 113/07

Pravilnik o nadoknadi troškova donošenja rješenja o ispunjenosti uslova za obavljanje djelatnosti u oblasti obrazovanja, "Sl. Gl. RS", br. 79/06

Pravilnik o ostvarivanju programa ogleda radi provjere vrijednosti novih obrazovnih sadržaja, oblika, metoda i organizacije rada, novih nastavnih sredstava i opreme u osnovnim školama, "Sl. Gl. RS", br. 95/06

Pravilnik o NPP osnovnoškolskog obrazovanja i vaspitanja učenika oštećenog vida, "Sl. Gl. RS", br. 19/05

Pravilnik o NPP osnovnog obrazovanja i vaspitanja lako mentalno retardiranih učenika, "Sl. Gl. RS", br. 19/05

Pravilnik o NPP osnovnoškolskog obrazovanja i vaspitanja učenika oštećenog sluha, "Sl. Gl. RS", br. 19/05

Pravilnik o planu i programu vaspitno-obrazovnog rada sa umjereno i teže retardiranim učenicima,

"Sl. Gl. RS", br. 19/05

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, opreme i stručnosti radnika koje mora ispunjavati ustanova za profesionalnu rehabilitaciju, "Sl. Gl. RS", br. 23/05

Pravilnik o načinu ostvarivanja prava na jednokratnu finansijsku pomoć za studij drugog i trećeg ciklusa u inostranstvu, '' Sl. Gl. RS'', br. 115/05

Pravilnik o održavanju i čuvanju školskog prostora i opreme, '' Sl. Gl. RS'', br. 04/04

Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja dokumentacije i evidencije i obrascima javnih isprava u osnovnoj školi, '' Sl. Gl. RS'', br. 59/04

Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja dokumentacije i evidencije i obrascima javnih isprava u osnovnoj školi, '' Sl. Gl. RS'', br. 65/04

Pravilnik o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama u osnovnim i srednjim školama, '' Sl. Gl. RS'', br. 85/04

Pravilnik o kriterijumima za školske nazive, simbole i organizaciji školskih manifestacija, '' Sl. Gl. RS'', br. 85/04

Pravilnik o vaspitanju i obrazovanju djece pripadnika nacionalnih manjina, '' Sl. Gl. RS'', br. 89/04

Pravilnik o osnovama igraoničkog programa u predškolskom vaspitanju i obrazovanju, '' Sl. Gl. RS'', br. 40/00

Pravilnik o osnovama programa vaspitno-obrazovnog rada u predškolskim ustanovama u RS za uzrast djece do tri godine u predškolskim ustanovama u RS, '' Sl. Gl. RS'', br. 17/97

Pravilnik o osnovama programa vaspitno-obrazovnog rada u predškolskim ustanovama u RS za uzrast djece od tri godine do polaska u osnovnu školu, '' Sl. Gl. RS'', br. 17/97

Pravilnik o planu i programu vaspitno-obrazovnog rada za djecu i omladinu umjerenu mentalno ometenu u razvoju, '' Sl. Gl. RS'', br. 2/94

Pravilnik o nastavnom planu i programu srednjeg obrazovanja slušno oštećenih učenika, '' Sl. Gl. RS'', br. 6/94

Pravilnik o organizovanju oglada u osnovnoj i srednjoj školi, '' Sl. Gl. RS'', br. 5/93

Prilog broj 2.

-Komitet državi članici preporučuje da dodijeli odgovarajuće resurse namijenjene za izradu programa i materijala za obuku na svim područjima obuhvaćenim Fakultativnim protokolom, i da osigura da takve edukacije uključe sve relevantne profesionalne grupe, posebno službenike za provođenje zakona o imigrantima, pripadnike SIPA-e, sudije i tužioce, socijalne radnike, kao i pripadnike Oružanih snaga Evropske unije (EUFOR) koji su trenutno prisutni u Bosni i Hercegovini.

-Komitet preporučuje da država članica preduzme sve moguće mjere kako bi se osiguralo da dodijeljena sredstva budu dovoljna za provođenje Fakultativnog protokola. Konkretno, agencijama za provođenje zakona i centrima za socijalni rad treba osigurati odgovarajuća kadrovska, tehnička i finansijska sredstva koja su potrebna za njihove aktivnosti.

-Komitet podstiče državu članicu da jača sistematične mjera prevencije, usmjerene prema djeci koja su posebno ugrožena ili rizična, kako bi ih zaštitili od krivičnih djela iz Fakultativnog protokola. Osim toga, Komitet preporučuje da država članica uskladi državno i entitetsko zakonodavstvo koje se odnosi na upis u matične knjige i da odmah preduzme djelotvorne mjere kako bi se osigurao upis sve djece po rođenju.

-Komitet podstiče državu članicu da izmijeni i dopuni svoje zakonodavstvo kako bi se osiguralo da se krivična djela iz Fakultativnog protokola u potpunosti unesu i usklade u krivičnim zakonima na nivou države, entiteta i Distrikta Brčko. Država članica posebno treba da krivičnim djelom proglasi:

(a) prodaju djece nuđenjem, isporukom ili primanjem, bilo kojim sredstvima, u svrhu seksualnog iskorištavanja, prenos organa djeteta radi ostvarivanja zarade, ili angažovanje djeteta u prisilnom radu, ili iznuđivanje pristanka na usvajanje djeteta, kao i posredovanje u usvajanju djeteta u suprotnosti sa važećim zakonom o usvajanju;

(b) nuđenje, dobijanje, nabavljanje i davanje djeteta za dječiju prostituciju;

(c) izradu, distribuciju, širenje, uvoz, izvoz, nuđenje, prodaju ili posjedovanje dječije pornografije;

(d) pokušaj da se počinji bilo koje od ovih djela i saučesništvo ili sudjelovanje u bilo kojem od ovih djela, te

(e) proizvodnju i širenje materijala koji oglašavaju bilo koje od ovih djela.

-Komitet preporučuje da država članica preduzme sve potrebne mjere kako bi se osiguralo da se krivična djela istražuju, te da navedni počinitelji budu uredno gonjeni i kažnjeni kako bi se smanjila nekažnjivost.

-Komitet preporučuje da država članica preduzme korake kako bi osigurala da joj se domaćim zakonodavstvom omogući da uspostavi i ostvari vanteritorijalnu nadležnost nad krivičnim djelima iz Fakultativnog protokola, te preporučuje uspostavljanje vanteritorijalne nadležnosti nad krivičnim djelima iz Fakultativnog protokola bez kriterijuma dvostrukog kriminaliteta. Komitet preporučuje da država članica Fakultativni protokol smatra pravnom osnovom za izručenje, bez uvjeta postojanja bilateralnog ugovora.

-Komitet preporučuje da država članica osigura, putem usvajanja odgovarajućih zakona, privremeno oduzimanje i trajno oduzimanje materijala, imovine i druge robe koja se koristi za izvršenje ili pomaganje izvršenja nekog od krivičnih djela iz Fakultativnog protokola, privremeno oduzimanje i trajno oduzimanje koristi nastale iz njih, i zatvaranje prostora koji su korišteni za počinjenje tih krivičnih djela, u skladu s članom 7. Fakultativnog protokola.

-Komitet preporučuje da država članica ojača mjere za zaštitu prava i interesa djece žrtava od svih krivičnih djela iz Fakultativnog protokola, uključujući i kroz dalju izradu smjernica za zaštitu djece za socijalne radnike i službenike za provođenje zakona, i osiguranje obuke o tim smjernicama. Konkretno, postupak treba ojačati kako bi se osigurao veći proaktivni pristup identifikaciji djece žrtava koja su ugrožena krivičnim djelima iz Fakultativnog protokola, uključujući senzibiliziranje i razvoj djelotvornih partnerstava s roditeljima i porodicama djece žrtava.

interesa djece žrtava i svjedoka u svim fazama krivičnog postupka. Konkretno, Komitet preporučuje da država članica:

(a) osigura da Federacija Bosne i Hercegovine i Distrikt Brčko donesu, bez odgađanja, zakon o zaštiti djece i maloljetnika u krivičnom postupku i osigura da se taj zakon i isti takav zakon u Republici Srpskoj provodi u praksi;

(d) osigura da djeca žrtve krivičnih djela iz Fakultativnog protokola ne budu niti krivično gonjena niti kažnjena i da se preduzmu sve moguće mjere kako bi se izbjegla stigmatizacija i društvena marginalizacija te djece;

(e) razmotri mogućnost korištenja audio i video razgovora sa djecom u predmetima koji se odnose na prodaju djece, dječiju prostituciju i dječiju pornografiju, te da ti razgovori moraju obavljati posebno obučeni policajci u prostorijama koje su prilagođene djeci i

(f) da uzme u obzir smjernice o pravosuđu u stvarima koja se tiču djece žrtava i svjedoka krivičnih djela (Rezolucija Ekonomsko-socijalnog vijeća 2005/20, aneks), u procesu realizacije gore navedenih preporuka.

-Komitet preporučuje da država članica preduzme sve potrebne mjere kako bi se osiguralo da se djeci koja su žrtve krivičnih djela iz Fakultativnog protokola osigura odgovarajuća pomoć, njihova potpuna socijalna reintegracija i puni fizički i psihički oporavak. Konkretno, Komitet podstiče državu članicu da osigura nastavak rada skloništa koja su posebno određena za djecu žrtve, uključujući i obdaništa i domove za djecu, koja su uključena u organizovana prosjačenja. Komitet državi članici preporučuje da ove poslednje integriše među svoje programe zaštite djece.

- Komitet preporučuje da država članica odvoji dovoljno sredstava kako bi se osigurao kontinuitet i održivost tih usluga i da osigura da su one u potpunosti dostupne i da su s njima upoznata sva djeca. Komitet dalje preporučuje da država članica provodi

sistematične edukacije za osobe koje rade na pomenutim linijama za pomoć kako bi se spriječili slučajevi prodaje djece, dječije prostitucije i dječije pornografije i na njih efikasno reagovalo.

Međunarodna pomoć i saradnja - multilateralni, regionalni i bilateralni sporazumi

a) Komitet pozdravlja usvajanje Zakona o međunarodnoj pomoći iz 2009. Godine, koji omogućava zajedničke istražne timove, te preporučuje da država članica poveća napore na jačanju međunarodne saradnje, posebno bilateralnim sporazumima sa susjednim zemljama, kako bi se osigurala zaštita žrtava i sudsko gonjenje i kažnjavanje počinitelja.

b) Komitet preporučuje da država članica preduzme sve odgovarajuće mjere za jačanje bilateralne, regionalne i međunarodne saradnje za poboljšanje sistema pronalaženja sa svojim Internet Protocol (IP) lokatorom kako bi se pratile IP adrese, domaće i web stranice počinitelaca krivičnih djela iz Fakultativnog protokola, s ciljem da se koriste najtačnije baze podataka o lokacijama IP adresa. Komitet, nadalje, preporučuje da država članica preduzme mjere kako bi se identifikovao Internet Service Provider (ISP) takvih web stranica s ciljem sprečavanja i borbe protiv dječije pornografije.

Druge zakonske odredbe

Komitet preporučuje da država članica ratifikuje Fakultativni protokol uz Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Osim toga, Komitet preporučuje da država članica ratifikuje Konvenciju Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja.

Nastavak rada

Komitet preporučuje da država članica preduzme sve odgovarajuće mjere kako bi osigurala puno provođenje ovih preporuka, između ostalog, tako što će ih dostaviti šefu države, Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine, Vrhovnom sudu oba entiteta, Parlamentarnoj skupštini (i Domu naroda i Zastupničkom domu), nadležnim ministarstvima i državnim, entitetskim, kantonalnim i lokalnim vlastima, kada je to primjenjivo, za odgovarajuće razmatranje i dalje postupanje.

Širenje zaključnih razmatranja

Komitet preporučuje da inicijalni izvještaj i pisani odgovori, koje je podnijela država članica, i odnosne usvojene preporuke (zaključna razmatranja) budu dostupni široj javnosti, uključujući i putem interneta (ali ne isključivo), organizacijama građanskog društva, grupama mladih, stručnim grupama i djeci, kako bi došlo do debate i podigla svijest o Fakultativnom protokolu, njegovom provođenju i praćenju.

Sledeći izvještaj

U skladu sa članom 12, stav 2 Komitet traži da država članica uključi dodatne informacije o provođenju Fakultativnog protokola i zaključnih razmatranja u sledeći periodični izvještaj koji se podnosi u skladu s članom 44 Konvencije o pravima djeteta.

Prilog broj 3.

Napomena o Konvencijama:

- Evropska konvencija o regionalnim jezicima i jezicima nacionalnih manjina (ratificirana u septembru 2010.)
- Evropska konvencija br. 058 o usvajanju djece (nije pokrenuta procedura)
- Evropska konvencija br. 085 o pravnom statusu vanbračne djece (nije pokrenuta procedura)
- Evropska konvencija br.105 o priznavanju i provođenju odluka koje se tiču starateljstva i ponovnog stjecanja starateljstva nad djetetom (nije pokrenuta procedura)
- Evropska konvencija br. 160 o provođenju dječijih prava (nije pokrenuta procedura)
- Međunarodna Konvencija za zaštitu svih osoba od prisilnog nestanka (Odluka usvojena od strane Vijeća ministara BiH i Predsjedništva BiH, imenovan predstavnik BiH za njeno potpisivanje)

Prilog broj 4.

PRIJEDLOG ZAKLJUČAKA

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine , predlaže Vijeću ministara Bosne i Hercegovine da usvoji slijedeći:

ZAKLJUČAK

1. Usvaja se Akcioni plan za djecu Bosne i Hercegovine (2011. – 2014.) i Odluka čiji je sastavni dio ovaj Akcioni plan

Na osnovu člana 12. Zakona o ministarstvima i drugim organima uprave Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 5/03, 42/03, 26/04, 42/04, 45/06, 88/07, 35/09, 59/09 i 103/09) i člana 17. Zakona o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 30/03, 42/03, 81/06, 76/07, 81/07, 94/07 i 24/08), Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, na prijedlog Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, na 155. sjednici održanoj 13. 7. 2011. godine, donijelo je

O D L U K U

O USVAJANJU AKCIONOG PLANA ZA DJECU BOSNE I HERCEGOVINE (2011. – 2014.)

Član 1.
(Predmet Odluke)

Ovom Odlukom usvaja se Akcioni plan za djecu Bosne i Hercegovine (2011. – 2014.) koji je dat u prilogu ove Odluke i čini njen sastavni dio.

Član 2.
(Stupanje na snagu)

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavljuje se u „Službenom glasniku BiH“.

VM broj _____/11.

Sarajevo

Predsjedavajući
Vijeća ministara BiH
dr. Nikola Špirić

Prilog broj 5.

Članovi radne grupe za izradu Akcionog plana za djecu BiH (2011. – 2014.)

BOSNA I HERCEGOVINA

MINISTARSTVO ZA LJUDSKA PRAVA I IZBJEGLICE BiH

Milena Jurić

Tijana Borovčanin- Marić

MINISTARSTVO PRAVDE BiH

Sektor za pravosudne organe na državnom nivou

Mirela Riković

MINISTARSTVO CIVILNIH POSLOVA BiH

Sektor za zdravstvo

Jelena Drašković

MINISTARSTVO SIGURNOSTI BiH

Adnan Dlakić

REPUBLIKA SRPSKA

MINISTARSTVO ZDRAVLJA I SOCIJALNE ZAŠTITE RS

Jovanka Vuković, predsjednica Savjeta za djecu RS

MINISTARSTVO PROSVJETE I KULTURE RS

Zorica Garača

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA RS

Odsjek za sprječavanje maloljetničke delinkvencije

Goran Blagojević

FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE

MINISTARSTVO RADA I SOCIJALNE POLITIKE FBiH

Sektor za socijalnu zaštitu i zaštitu porodice i djece

Emina Zuko

MINISTARSTVO ZDRAVSTVA FBiH

Marina Bera, pomoćnica ministra

FEDERALNO MINISTARSTVO OBRAZOVANJA I NAUKE

Goran Jurčić

FEDERALNO MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA

Elvedina Hodžić

BRČKO DISTRIKT BiH

Pododjel za socijalnu zaštitu

Fatima Fazlović